NAHL SURESİ

Nah! Suresi Yüz yirmi sekiz âyettir. 126, 127 ve 128. âyetleri Medinede, diğerleri Mekkede nazil olmuştur.

Bu Sure -i Celile, kâfirleri tehdit ile başlıyor. Müşriklerin, inkarcıların, Resulullah (s.a.v.) e karşı "Söylediklerin doğruysa, bizi korkuttuğun azap gelsin de görelim." demelerine karşılık buyunıluyor ki: "Allanın emri geldi." Yani, âhiret gününün ve orada hesap sorulmasının tahakkuk edeceği o kadar kesindir ki bundan hiç kimse şüphe etmemelidir. O gün, mutlaka gelecek ve hak edenler cezalarını bulacaklardır.

Allah teala, Peygamberler göndermesinin sebebini de bu Surede bir kere daha açıklıyor ve buyuruyor ki: "Allah, Meleklerini, kalbleri ihya eden vahyi ile, kullarından dilediğine göndererek "Benden başka ilah olmadığını bildirin. Ancak benden korkun" der. [1]

Sure-i Celilede, göklerin ve yerin Allah tarafından yaratıldığı, insanın da bir damla sudan yani meniden yaratıldığı, bu halini ve kul olduğunu unutan insanın, yaratanına karşı âdeta bir hasım kesildiği ve böylece isyan içinde olduğu ifade ediliyor.

Yaratılan hayvanların, etlerinden, sütlerinden, yünlerinden istifade ettiğimiz, yüklerimizi de onlara taşıttığımız beyan ediliyor. Bu nimetler hatırlatıldıktan sonra "...Henüz bilmediğiniz daha nicelerini yaratacaktır[2] buyunıluyor. Bu ifade, kullanılan nakil vasıtalarının sadece bu hayvanlardan ibaret olmadığını anlatmakta, insaoğlunun kafasını ve gönlünü her türlü yeniliğe ve gelişmeye açık tutmaktadır. İnsanların kullandığı taşıt araçlarının, günümüzde fevkalade gelişmiş ve süratlerinin artmış olması, bu âyeti daha iyi anlamamıza yardımcı olmaktadır. Ayrıca bu taşıt araçlarının çok daha fazla gelişebileceğini göstermektedir bize.

Allah tealanın, dilediği takdirde bütün insanları doğru yola iletebileceği, fakat insanalan kendi iradeleri dışında hidayate sevketmediği, kulu kendi iradesine bıraktığı ifade edilmektedir.

Allah tealanın, insanlara, yeryüzünde yaşamalarım kolaylaştırıcı nimet olarak yağmuru indirdiği, o yağmurun sularından insanların kendilerinin içtiği, hayvanlarını suladıkları, her çeşit canimin ve bitkilerin de bu sularla hayat bulduğu ifade edilmektedir.

Sure-i Celilede güneşin ve ay'm, insanların emrine ve hizmetine verildiği, yıldızların da emre hazır hale getirildiği açıklanmaktadır.

Rabbimizin, sayılamayacak kadar çok nimetlerinden olan denizin de bize hizmet eder bir şekilde yaratıldığı, ondan çıkardığımız etleri yani balıklan yediğimiz, içinden süs eşyası elde ettiğimiz ve üzerinde ağır yük gemileri yüzdürdüğümüz hatırlatılmakta, bütün bunların, şükrünü eda etmemiz gereken nimetlerden oldukları beyan edilmektedir.
Yeryüzünün sarsılmaması için dağların yaratıldığı, orada ırmakların, insanlara yollarım göstererek işaretlerin var edildiği beyan edilmektedir. Yine, Allah tealanın, kullarına olan nimetleri kısaca hatırlatıldıktan sonra, bütün bu nimetleri var eden Allanın bu nimetlerinden ve yaratıklarından ibret alınması ve herşeyin tek yaratıcısı olan Allaha şükredilmesinin gerektiği ifade edilmektedir.
Bir'den çok ilah kabul eden müşriklerin, kâfirlerin bu bâtıl iddiaları karşısında büyük gerçek bu Sure-i Celilede bir kere daha tekrarlanıyor: "Sizin ilahmız tek bir ilahtır. [3] Buna rağmen kalblerinde inkâr hastalığı bulunanlar, kibirlerinden dolayı inkârlarına devam ediyorlar. Onların bu ahmakça davranışlarının sonunda, Allahın kendilerim rahmet ve merhametinden ve rızasından uzaklaştırdığını beyan eden âyette de Duyuruluyor ki: "... Ve o, büyüklük taslayanlan sevmez. [4]
Allahın indirdiği âyetlere "Geçmişlerin masalları" diyenlerin, kıyamet gününde kendi günahlarına ilaveten, hak yoldan saptırdıktan insanların bir kısım günahlarını da yüklenecekleri beyan edilmektedir. Daha önce geçmiş ümmetlerin de, kendilerini hak yola davet eden Peygamberlere tuzaklar kurdukları, kimsenin bozamayacağını zannettikleri tuzaklarının, başlarına geçirildiği ifade edilmekte ve onlara felaketin hiç ummadıkları bir taraftan geldiği beyan edilmektedir. Allahın emirlerine uyup yasaklarından kaçınan muttaki kullarına ise, âhirette güzel mükâfaatlar ve Adn cennetlerinin verileceği ifade edilmektedir.
Sure-i Celilede, müşriklerin, hâlâ iman etmeyip neyi bekledikleri soruluyor ve daha Öncek inkarcıların başlarına gelen felakketlerin onların da başlarına geleceği ve bunun da sırf kendi işledikleri günahları ve inkârları sebebiyle olacağı beyan ediliyor.
Sure-i Celiîe, müşriklerin, "Allah dileseydi biz de babalarımız da ondan başka bir şeye tapmazdık." şeklindeki ahmakça iddialarına da işaret etmekte ve onlara şu cevabı vermektedir.

"Andolsun ki her ümmete "Allah ibadet edin ve putlardan kaçının" diye Peygamberler göndermişizdir. [5]
Yine Sure-i Celilede, ölümden sonra dirilişi inkâr eden müşriklere cevaben, dirilişin gerçekleşeceği ve inkarcıların yalancı olduklarının ortaya çıkacağı, diriltmenin ise Allah için çok kolay bir hadise olduğu beyan ediliyor.
Allah yolunda zulme uğradıkları için hicret edenlere verilen nimetler zikredilmekte, âhirette ise daha büyük mükâfaatlar verileceği açıklanmaktadır.
Sure-i Celilede, daha Önce de kitaplar gönderildiği gibi şimdi de Kur'anın gönderildiği, kötü amel işleyenlerin, kendilerine cezanm gelmeyeceğinden emin olmamaları, her an bir cezaya çarptırılabilecekleri ve bunu yapmaktan da Allahı kimsenin âciz bırakamayacağı, bütün yaratıkların, onların gölgelerinin ve göklerde ve yerde olan her şeyin Allaha secde ettiği beyan ediliyor.
Allahtan başka bir ilah kabul edilmemesi, herşeyin Allaha ait olduğu, her nimeti Allahın verdiği, insanoğlunun, sıkışınca Allahı hatırladığı, sıkıntısı gidince de isyana başladığı ifada ediliyor.
Sure-i Celilede, insanların çirkin bir davranışına da işaret edilmektedir. Onlar kazandıkları mallardan, taptıkları tanrılarına da pay ayırıyorlar, kız çocuklarını da bir şerefsizlik vesileri addediyorlardı.
Allah tealanın, insanları, yaptıkları zulümler sebebiyle hemen cezalandırmayıp belli bir müddete kadar cezalarını ertelediği de beyan ediliyor. Ve devamla, Şeytanın, insana, yaptıklarını güzel gösterdiği, Kur'anın ise insanlara bir hidayet ve rahmet olarak gönderildiği, gökten yağmurun indirilşinde ve hertürîü ihtiyacımız için kullandığımız hayvanlarda da bizim için birçok ibretler bulunduğu beyan ediliyor.
Sure-i Celilede îbretâmiz bir olaya dikkatler çekiliyor. Allah tealanın, Nahl'e yani bal ansma, dağlarda, ağaçlarda kovanlar edinmesini ilham ettiği, çeşitli yollardan giderek insanlar için şifa olan bal'ı yapmasını ona Öğrettiği beyan ediliyor. O küçücük hayvanın, hiçbir kimya laboratuvarının yapamayacağı özellikte ve güzellikte bal'ı nasıl yaptığına dikkatler çekiliyor.
Sure-i Celile "Nahl" ismini de buradan alıyor.
Sure-i Celilede;. insanların nzık bakımından farklı yaratıldıkları, fakat herkesin rızkını ancak Allanın verdiği ve bu bakımdan da insanların eşit olduğu, insanların eşlerinin de kendi cinslerinde yaratıldığı, her türlü nimeti veren Allahi

bırakıp ta, insanlara böyle nimetler veremeyen şeylere tapmanın ne kadar çirkin bir davranış olduğu beyan ediliyor.
Sure-i Celilenin devamında, Özetle zikredeceğimiz şu hususlar beyan ediliyor: Göklerin ve yerin gaybını ancak Allah bilir. Kıyamet ansızın geliverecektir. Varlıkları analarının karnından doğum yoluyla çıkaran Allahtır. Göğün boşluğunda kuşları uçuran da o'dur. Birer huzur yeri olarak evler edinmenizi sağlayan da Allahtır. Eşyanın kendisini de gölgesini de var eden Allahtır.
Ahirette her ümmetten bir şahit getirilecektir. Zalimlerin azabı hafifletilmez. Ahirette, bu dünyadayken putlara vb. şeylere tapanlarla taptıkları şeyler birbirlerini suçlayacaklardır. Onların azapları kat kat olacaktır.
Allah teala, adaleti ve iyiliği emreder. Fenalığı yasaklar. Ahitleştiğiniz zaman Allahm ahdini yerine getirin. Her kime söz vermişseniz o sözünüzden dönmeyin ve ipliğini iyice büktükten sonra onu açmaya çalışan kadın gibi olmayın. Ahdinize vefa gösterin. Birbirinizi aldatmak için yemin etmeyin. İnanan ve iyi amel işleyen erkek ve kadınlar bu yaptıklarının mükâfaatını göreceklerdir.
Kur'an okumaya başlarken Euzü Besmele çekin, Şeytandan Allaha sığının. Allaha ve âhirete inanmayanlar, uydurulan bir yalanın peşindedirler. Allahi inkâr edenlere büyük bir azap vardır.
Kendilerine Peygamber geldiği halde onu yalanlayanlar, kendi kendilerine zulmetmişlerdir ve azap kendilerini y akalayı vermiştir.
Allah teala, ölü hayvanı, kanı, domuz etini ve Allahtan başkası adına kesilen hayvanların etlerini yemeyi haram kılmıştır. Allanın haram kıldıklarının dışındaki şeyleri kendiliğinizden helal ve haram saymayın,
İbrahim, tek basma bir ümmetti ve Allahi birleyen bir.muvahhitti. O, rabbinin nimetlerine çokça şükrederdi. İbrahim hiçbir zaman müşriklerden olmamıştır.
Rabbinin yoluna hikmetle ve güzel öğütle davet et. İnanmayanlarla güzel bir şekilde mücadele et. Sabredin. Şüphesiz ki Allah, sabredenlerle beraberdir.
İşte Sure-i Celile çok ana hatlanya zikredilen bu konulara temas ediyor. Şimdi gelelim âyetlerin teker teker izahına:[6]

Rahman ve Rahim Olan Allanın adıyla.

1- Ey müşrikler, şüphesiz ki Allanın emri gelmektedir. Onun acele gelmesini istemeyin. Allah, müşriklerin ortak koştuğu şeylerden münezzehtir.
Taberinin de katıldığı müfessirlerin çoğunluğu bu âyet-i Celilenin izahında şunları söylemişlerdir.
Resulullah (s.a.v.) e kâfirleri azapla tehdit eden âyetler gelince, kâfirler onunla alay ederek: "Hadi bize geleceğini söylediğin azabı getir de görelim." demişler, bunun üzerine, Allanın azabının mutlaka geleceğini, bu hususta acele etmelerine gerek olmadığını beyan eden âyet-i Kerimeler nazil olmuştur. Bu âyet-i Kerime de onlardan biridir.
Bu hususta diğer âyetlerde de şöyle buyuruluyor: "Onlar senden azabın hemen indirilmesini isterler. Allah, vaadinden asla caymaz. Şüphesiz rabbinm nezdindeki bir gün, sizin hesabınızdaki bin yıl gibidir. [7] "Onlar senden azabın acele indirilmesini istiyorlar. Eğer tayin edilen bir müddet olmasaydı, azap onlara gelmişti. Şüphesiz ki azap, onlara, hiç haberleri olmadan ansızın geliverecektir." "Senden, azabın bir an önce inmesini istiyorlar. Halbuki cehennem, kâfirleri çepeçevre kuş atacaktır. [8]
Dehhak ise bu âyet-i Kerimeyi şöyle izah etmiştir: "AHahin farzları, cezalan ve diğer hükümleri geldi. Bunları Allahtan acele istemeyin. Allah, müşriklerin ortak koştukları sıfatlardan münezzehtir."
İbn-i Kesir de Taberinin görüşüne katılmakta Dehhakın görüşüni ise yadırgamaktadır. [9]

2- Allah, Meleklerini, kalblcri ihya eden vahyi ile, kullarından dilediğine gönderir ve "Benden başka ilah olmadığını bildirin. Ancak benden korkun." der,
Müfessirler bu âyet-i Kerimeyi şöyle izah etmişlerdir. "Allah, Melekleri ve onlarla birlikte Cebraili, emirleriyle, kullarından dilediğine gönderir. Nitekim Bedir ve Hunyn savaşlarında, Cebrail iîe birlikte diğer Melekler, müminlere yardım etmek üzere Allah tarafından gönderilmişlerdir.
Bazıları da bu âyetin izahında şunları söylemişlerdir: "Allah, Cebraili, emirlerinin ruhu mahiyetinde olan Kur'anla, kullarının içinden seçmiş olduğu Hz.Muhammed (s.a.v.) e gönderir."
Taberi ve îbn-i Kesir bu âyet-i Kerimenin, mealde verilen şekilde izah edildiğini rivayet etmişlerdir. [10]

3- Allah, gökleri ve yeri yerli yerince yarattı. Allah, müşriklerin ortak koştukları şeylerden yücedir.
Allah teala, Peygamberlerine, insanları, kendisinden başka hiçbir ilah olmadığı hususunda uyarmalannı emrettikten sonra buna deliller göstererek, gökleri ve yeri yaratanın ancak kendisi olduğunu, bunları boşuboşuna değil, uygun bir şekilde yarattığını, bu sebeple müşriklerin, bazı şeyleri kendisine eş koşmalarından beri olduğunu beyan etmektedir. [11]

4- Allah, inşam meniden yarattı. Bir de ne bakarsın o insan, açıkça bir hasım oldu.
Müfessirler, insanın kime karşı hasım olduğu hususunda iki şekilde izahta bulunmuşlardır.
Taberi ve îbn-i Kesir'e göre bu âyette insanın, rabbine karşı hasım kesildiği ifade edilmektedir. Buna göre âyetin izahı şöyledir: "Allah insanı, pis bir su olan meniden yarattı. Onu, anne rahminde çeşitli safhalardan geçirdi. Sonra ne görürsün, insan, kendi mantığı ile rabbine karşı çıkıyor. Diliyle mücadele ediyor ve rabbinin nimetlerine karşı şükretme yerine nankörlük yapıyor.
Bu hususta başka bir âyette de şöyle buyurûluyor: "İnsan, kendisini bir damla sudan yarattığımızı görmez mi ki, hemen apaçık bir hasım kesilir. Yaratışımızı unutarak bize misal getirir ve: "Çürümüş kemikleri kim diriltecekmiş?" der[12]
Diğer bir kısım müfessirlere göre ise" O insan açıkça hasım oldu" ifadesi şöyle açıklanır: insan Allah teala tarafından, basit bir sudan yaratılıp, doğduğu sırada âciz bir varlık olduğu halde, daha sonra, kendisini, herşeye karşı savunabilecek bir güce eriştirilir." Bu izah şekline göre âyetin mânâsı şöyle olur: "Allah insanı, hiçbir gücü olmayan bir damlacık sudan, yani meniden yarattı. O insan annesinin rahminde iken ve doğumundan sonra herhangi bîr zaran kendisinden uzaklaştırmaktan âcizdi. Öyle ki, diğer canlılar kadar dahi kendisini müdafaa edecek güçte değildi. Sonra Allah ona güç ve kuvvet verdi. Artık insan, kendisini herşeye karşı savunabilir bir güce sahiboldu. insan, bunları kendisine veren rabbini bırakıp ta başka şeyleri nasıl ilah edinebilir? Veya âciz birtakım varlıkları ona ortak koşabilir? [13]

5- Allah, hayvanları da yarattı. Onlarda sizin için ısıtacak şeyler ve pek çok faydalar vardır. Bir kısmının etlerini yersiniz.

Allah, Deve, Koyun, Sığır gibi hayvanları da yarattı. Onların yün ve tüylerinden elbise, yatak gibi ısıtacak şeyler yaparsınız. Aynca onların, sütlerinin yenilmesi, yük taşımaları ve binilmeleri gibi birçok faydalan vardır. Sizler onların bazılarının etlerini de yersiniz. Veya, onlar vasıtasıyla yiyeceklerinizi de temin edersiniz. Bütün bunları yaratana karşı şükretmek insanın vazifesi değil midir? [14]

6- Hayvanları yerlerine koyduğunuzda ve otlaklara salıverirken sizleri bir zevk ve sevinç alır.
Hayvanları yerlerine koyarken, onların görünüşleri hoşunuza gider. Zira karınlan doymuş, göğüsleri sütle dolmuş ve hoş bir manzaraya bürünmüşlerdir. Sizler, onları otlağa salıverirken de onların görünüşleri hoşunuza gider. Zira onlar iştahla otlarken ve su içerken bundan zevk alırsınız. [15]

7- Bu hayvanlar, ancak büyük zorluklarla ulaşabileceğiniz yerlere yüklerinizi taşırlar. Şüphesiz ki rabbiniz, çok şefkatlidir, çok merhametlidir.
Bu hayvanlar, büyük zorluklar içerisinde gidebileceğiniz sarp yerlere yüklerinizi taşırlar. Şüphesiz ki bu hayvanları sizin emrinize veren rabbiniz, sizin için çok şefkatli ve çok merhametlidir. Zira o, size olan merhameti sebebiyle bu hayvanlan size itaatkâr kılmasaydı, onlara asla güç yetiremezdiniz. Şüphesiz ki bunları sizin emrinize veren rabbiniz çok şefkatli ve çok merhametlidir. [16]

8- Allah, binmeniz ve süs hayvanı edinmeniz İçin, atları, katırları ve merkepleri yarattı. Henüz bilmediğiniz daha nicelerini yaratacaktır.
Ayet-i Kerimede, at, katır ve merkeplerin, binilmek ve süs hayvanı olarak kullanılmak üzere yaratıldığı beyan edilmekte fakat bu hayvanların etlerinin yenilip yenilmeyeceği hususunda bir açıklık bulunmamaktadır. Bu nedenle bu hayvanlardan at etinin yenilmesinin haram olup olmadığı hususunda farklı görüşler ortaya çıkmıştır. Bu görüşleri şöylece Özetlemek mümkündür:
a- Ebu Hanife ve ona katılan diğer Fıkıh âlimleri, at eti yeminin haram olduğunu söylemişler ve delil olarak ta şunları zikretmişlerdir:
aa- Allah teala bu âyet-i Kerimede atı, Hadis-i Şeriflerde, yenilmesinin haram olduğu beyan edilen, katır ve merkeple

birlikte zikretmekte ve bunlann, sadece binilmek ve süs eşyası olarak kullanılmak üzere yaratıldığını beyan etmektedir. Bu da at etinin yenilmesinin haram olduğunu gösterir,

bb- Abdullah b. Abbasın, at, katır ve merkep etlerini yemeyi hoş karşılamadığı ve şöyle dediği rivayet edilmektedir: -"Allah teala "Allah, hayvanlan da yarattı. Onlarda sizin için ısıtacak şeyler ve pek çok faydalar vardır. Bir kısmının etlerim de yersiniz." buyurmuş, etleri yenilenleri beyan etmiş bu âyette de "Allah, binmeniz ve süs hayvanı edinmeniz için atlan, katırlan ve merkepleri yarattı." buyurarak binek hayvanlarını beyan etmiştir.

cc- Halid b. Velid diyor ki: .

"Resulullah (s.a.v.) at, katır ve merkep etinin yenilmesini yasakladı. [17]

b- Alimlerin çoğunluğu ise, katır ve merkep etinin haram olmasına karşılık, at etinin yenilmesinin caiz olduğunu söylemiler ve Cabir b. Abdullah (r.a) dan rivayet edilen şu Hadis-i Şerifi delil göstermişlerdir. Cabir diyor ki:

"Reşulullah (s.a.v.) Hayber savaşında ehlî eşeklerin etlerinin yenilmesini yasakladı. At etinin yenilmesine ise izin verdi. [18]

Hz.Ebubekirin kızı Esma (r.anh) diyor ki:

"Biz, Resulullah (s.a.v.) zamanında at kestik ve etini yedik." [19]

Ayet-i Kerimenin sonunda "Daha nicelerini yaratacaktır." ifadesi vardır. Bu ifade, biz Müminleri, binilecek ve her türlü ihtiyaç için kullanılacak vasıtaları icadetmeye teşvik etmekte ve adıgeçen hayvanların dışında, Özellikle günümüzde kullanılan taşıt araçlarının icadedileceğine işaret etmektedir. Bu sürecin sonu yoktur. Bu sahadaki ilerleme kapısı kıyamete kadar açıktır. Bu da Kur'an-ı Kerimin mucize olduğunu gösteren delillerden bir tanesidir. [20]

9- Doğru yolu size açıklamak Allaha aittir. Eğri yollar da vardır. Allah dileseydi hepinizi doğru yola sevkederdi.

Abdullah b.Abbas, Ali b. Ebi Talha, Katade ve Dehhak bu âyet-i Kerimeyi, mealde verildiği şekilde izah etmişlerdir. Taberi de bu görüşü tercih etmektedir. Bunlara göre âyetin izahı şöyledir: "Doğru yol olan îslamı açıklamak Allaha aittir, Yahudilik, Hıristiyanlık gibi haktan sapan eğri yollar da vardır. Eğer Allah dileyecek olsaydı sizin hepinizin iradenizi elinizden alarak sizi doğru yola sevkederdi. Fakat o böyle yapmadı, sizi, hakkı bâtıldan ayrdetmekte serbest bıraktı. Kim doğru yolu

tutarsa kendi menfaatinedir. Kim de doğru yoldan saparsa zararı kendisinedir.
Mücahid ise bu âyet-i Kerimeyi şöyle izah etmiştir: Hak yol, Allaha giden yoldur. O da, Allanın gösterdiği yoldur. Bu hak yoldan sapan bir kısım insanlar vardır. Eğer Allah dileseydi, sizin hepinizi, kendisine ulaştıran hak yola sevkederdi."
İbn-i Kesir, Mücahidin görüşünü tercih etmektedir. [21]

10- Size semadan su indirme o'dur. Siz ondan içersiniz. Hayvanlarınızı otlattığınız bitkiler de o su ile yetişir.
Allah teala bundan önceki âyet-i Kerimelerde, çeşitli hayvanları insanlar için yarattığını ve insanları çeşitli bineklerle taşıttığını beyan ettikten sonra bu âyet-i Kerimede de gökten yağmur yağdırdığını, insanların, o yağmurlardan elde edilen sulardan içtiklerini, çeşitli bitkilerin o sularla büyüyüp hayvanlara gıda olduğunu beyan ediyor, bundan sonra gelen âyette ise insanların yiyeceklerinin de gökten inen bu yağmurlar vasıtasıyla meydana geldiğini bildiriyor. [22]

11- Allah, semadan inen su ile, ekini, zeytini, hurmayı, üzümleri ve bütün meyve çeşitlerini yetiştirir. Şüphesiz ki bunda, düşünen bir topluluk için büyük bir ibret vardır.
Evet, gökten indirilen su ile, insanların, hayvanların, bitkilerin sulanmasında, selim akıl sahibi olan ve düşünen bir toplum için Allahin varlığını ve birliğini gösteren apaçık bir delil vardır.
Bu hususta başka bir âyet-i Kerimede de şöyle bu vurulmak tadır: "O şeyler mi hayırlıdır, yoksa gökleri ve yeri yaratan ve sizin için gökten su indiren mi? Ki biz o su ile, birtek ağacını bile bitiremeyeceğiniz nice güzel bahçeler yetiştirdik. Allah ile beraber başka bir ilah mı var? Hayır, fakat onlar, haktan uzaklaşan bir kavimdir[23]

12- Allah, geceyi, gündüzü, güneşi ve ay'i hizmetinize âmâde kılmıştır. Yıldızlar da Allanın emrine boyun eğmişlerdir. Şüphesiz ki bunda, aklını kullanan bir topluluk için nice ibretler vardır.
Allah teala bu âyet-i Kerimede de, yarattığı çeşitli gezegenleri, insanın faydalanmasına tahsis ettiğini, gündüzü nzık temini için, geceyi de istirahat için yarattığını beyan etmekte, yıldızların da kendilerine boyun eğdiklerini açıklamaktadır. [24]

13- Yeryüzünde yarattığı çeşitli renklerdeki varlıkları da sizin hüzmetinize verdi. Şüphesiz ki bunda, düşünen bir topluluk için büyük bir ibret vardır.
Allah, yeryüzünde yaratmış olduğu çeşitli renklerdeki hayvan, ağaç, meyve ve binleri de sizin menfaatinize tahsis etti. O halde bu nımeüere karşı "üSedin. Şüphesiz ki bu nimetlerde, düşünüp ibret alan bir toplum .çın Allahm varlığını ve birliğini gösteren büyük bir delil vardır. [25]

14- İçinizden taze et yemeniz ve ondan, takındığınız süs eşyasını çıkarmanız için denizi emrinize veren Allahtır. Sen, gemilerin denizi nasıl yararak gittiklerini görürsün, Allah bunu, lütfundan nzık aramanız ve şükretmeniz için böyle yapmıştır.
Allah teala bu âyet-i Kerimede de, denizleri insanların hizmetine verdiğini beyan ediyor. Onlar, denizden taze et çıkarıp yiyorlar. İnci, Mercan ve benzeri çeşitli süs eşyaları çıkarıp kullanıyorlar. Denizin üzerinde akıp giden gemilere binerek yolculuk yapıyor ve ağır yüklerini taşıyorlar. Kullara, bütün bunları emirlerine veren rablerine şükretmekten başka ne yaraşır? [26]

15-16- Allah, yeryüzü sizi sarsmasm d.yc oraya sab.t dağlar yerleştirdi. Orada .rmaklar ve şaş.rmadan gidebilmeniz ıçın yo Ur yara . Allah, yeryüzünde insanlara doğru yolu gösterecek işaretler yaratt.. İnsanlar, geceleyin de Allahm yaratt.ğı yıldızlarla yollarını bulurlar.
Allah teala bu âyetlerde de, insanlann, üzerinde yaşamış olduklar, yeryüzünü, dağlan yaratarak istikrara kavuşturduğunu ve orada dag «laf çölleri ve ovalan yanp geçen .rmaklar akıttığım, dünyanın çeş.tl. giden yollar var ettiğini, dünyanın çeşitli yerlerini tanıyabilmek için her taraafi ayn özelliklerde yarattığını, geceleyin karanlık çöküp te yeryüzündeki işaret ve alametlerden istifade edilemediği zamanlarda ise insana, gökte yarattığı yıldızlarla yolunu gösterdiğini beyan ediyor. [27]

17- Hiç, yaratanla yaratmayan bir olur mu? Düşünmez misiniz?
Allah teala bu âyet-i Kerimede, Allahı bırakıp ta âciz varlıklara tapanlara hitaben buyuruyor ki: "Size anlatılan bu kadar kıymetli varlıkları yaratıp size lütufta bulunanla, herhangi bir şeyi yaratmayan âciz varlıklar bir olur mu? Nasıl olur da varlıkları Allaha ortak koşabilirsiniz? [28]

18- Allanın nimetlerini saymaya kalksanız sayamazsınız. Şüphesiz ki Allah, çok affeden ve çok merhamet edendir.
Allanın, yaratıklarına lütfetmiş olduğu nimetler o kadar çoktur ki onlan saymaya kalksanız asla sayamazsınız. Vücut sıhhati, hayatın devamı için lâzım olan hertürlü gıda maddesi ve barınak imkânı, içerisinde yaşanılmakta olan tabiat şartlan, su, hava ve benzeri nimetler hepsi Allanın lütfudur. Ve bunları saymakla biritmek mümkün değildir. Kulun, bütün bu nimetlere karşı Allaha şükretmesi gerekirken onlara nankörlük etmesi olacak şey midir?
Allah tealanın bütün bu nimetleri yanında bir de af ve merhamat nimeti vardır ki bu da günahkâr bir kul için tutulan ümit kapısıdır. [29]

19- Allah, gizlediklerinizi de açığa vurduklarınızı da bilir.
Ey insanlar, size çeşitli nimetleri lütfeden Allah, içinizde saklayıp başkalarından gizlediğiniz şeyleri de bilir. Dillerinizle ve çeşitli azalarınızla açığa vurduğunuz söz ve işlerinizi de bilir. O sizlere, yapaklarınızın karşılığını kıyamet gününde vermek için bütün amellerinizi tesbit ettirmektedir. [30]

20- Kâfirlerin, Allahı bırakıp taptıkları varlıkların herhangi birşeyi yaratmaları bir yana, bilakis kendileri yaratılmıştır.
O kâfir ve müşriklerin, Allahı bırakıp ta taptıkları çeşitli varlık ve eşyalar, herhangi birşey yaratamazlar. Üstelik kendileri Allah tarfından yaratılmışlardır. Hatta bu tapınılan şeylerin bir kısmını, müşrikler kendi elleriyle yapmışlardır. O halde, kendilerine herhangi bir menfaat sağlamaya veya kendilerinden herhangi bir zararı uzaklaştırmaya güçleri yetmeyen bu yaratıklar nasıl ilah olabilirler? Bunları ilah kabul etmek, ahmaklıktan başka nedir? [31]

21- O tapılanlar, ölülerdir. Diri değillerdir. Onlar ne zaman dirileceklerini de bilmezler.
Ayet-i Kerimenin bu mealine göre, müşriklerin tapmış oldukları şeyler, put ve benzeri bir takım cansız varlıklardır.
Bu âyet-i Kerimeyi şu şekilde izah edenler de vardır: O müşriklerin taptıkları şeyler, ölmeye muhkumdurlar. Onlar, devamlı din kalamazlar Onlar, kendilerinin veya kendilerine tapanların ne zaman dirileceğini de bilemezler.

Bu izah şekline göre ise müşriklerin taptıkları şeyler, canlı varlıklardır. Her iki izah şekline göre de âyet-i Kerimede müşrikleri kınama vardır. [32]

22- İlahınız tek bir ilahtır. Bununla beraber, âhirete iman etmeyenlerin kalbleri inkarcı, kendileri kibirlidir.
Gerçekten ibadet edilmeye layık olan ilahınız tek bir ilahtır. Ne var ki öldükten sonra dirilmeye, Aİlahm orada gerçekleştireceğini vaadettiği cezalandırma veya mükâfaatlandırmaya iman etmeyenlerin kalbleri, Aİlahm kudretini, büyüklüğünü ve birliğini inkâr etmektedir. Onlar, hakkı kabul ve Allanın birliğini ikrar etmekten kibirlenen kimselerdir. [33]

23- Şüphesiz ki Allah, gizledikleri ve açığa vurdukları herşeyi bilir. Muhakkak ki Allah, büyüklük taslayanları sevmez.
Şurası bir gerçektir ki Allah, müşriklerin gizlemiş oldukları kibirlenmeyi 'de, açığa vurdukları inkâr ve iftiralarını da bilir. Ve Allah, putları bırakıp ta kendisine ibadet etmeyi gururlarına yediremeyenleri sevmez. [34]

24- Onlara: "Rabbiniz ne indirdi?" diye sorulduğunda, onlar: "Öncekilerin efsanelerini" dediler,
Allaha ortak koşan ve Peygamberlerini yalanlayan o kâfirlere: "Rabbiniz Peygambere ne indirdi?" diye sorulduğunda onlar: "O birşey indirmedi. Bize okunan bu şeyler, Öncekilerden nakledilen efsanelerdir." derler.
Taberi diyor ki: "Müşrikler, Hz.Muhammed (s.a.v.) e giden yollan tutuyor, oralardan geçmek isteyen müminlere: "Onun söyledikleri, geçmiş insanlann anlattıkları efsanelerdir." diyorlardı."
Bu hususta başka bir âyet-i Kerimede de şöyle buyurulmaktadır: "Kâfirler: "Bu Kur'an, Muhammedin uydurduğu iftiradan başka birşey değildir. Başka bir topluluk ta kendisine yardım etmiştir." dediler. Böylece haksızlığa ve yalancılığa saptılar." "Kur'an, öncekilerin efsaneleridir. Muhammed onu başkalarına yazdırmış da, sabah akşam kendisine tekrarlanıp okunuyor." dediler." "Ey Muhammed, sen onlara şöyle de: "Onu, göklerde ve yerdeki sırlan bilen Allah indirdi. Şüphesiz ki o, çok affeden ve çok merhamet edendir. [35]

25- Böyle demekle kıyamet gününde kendi günahlarının hepsini ve bilgisizce sapıttıkları kimselerin günahlarının da bir kısmını yükleneceklerdir. Dikkat edin, yüklendikleri günah ne kötüdür.
Ayet,i Celilede, insanları hak yoldan saptıran kimselerin, saptırdıklarının günahlarının bir bölümünü de yüklenecekleri ifade edilmektedir. Bu ifadeden, saptmlanların günahlarının hafifleyeceği anlaşılmamalıdır.
Peygamber efendimiz (s.a.v.) bir Hadis-i Şerifinde şöyle buyuruyor:
"Kim, insanları doğru yola davet ederse, ona, kendisine tabi olacak kimselerin mükâfaatı kadar müklfaat vardır. Verilen bu mükâfaat, onlardan herhangi birinin mükâfaatını eksiltmeyecektir. Kim de sapıklığa çağırırsa, ona, kendisine uyan kişinin günahı kadar günah vardır. Yüklenilen bu günah da, onlardan herhangi birinin günahını eksiltmeyecektir. [36]

26- Kendilerinden önceki kâfirler de tuzak kurdular. Fakat Allah, onların binalarını temelinden sarstı. Tavanları başlarına geçti. Azap, beklemedikleri bir yönden kendilerine geldi.
Müfessirlerin çoğunluğu, âyette ifade edilen "Daha önce tuzak kuran kâfirler" den maksadın "Nemrut" olduğunu söylemişlerdir.
Nemrut, Babil şehrinde büyük bir kule yaptırıp oradan. Hz.İbrahimin, kendisini iman etmeye davet ettiği Allahı görmeye ve ona karşı savaşmaya çıkmıştır. Bunun üzerine Allah teala bir rüzgâr gönderip o kuleyi, kendisini ve halkının başına yıkmıştır.
Bazı müfessirlere göre ise "Daha önce tuzak kuran kâfirlerden maksat, Buhtunnasr'dır. Allah teala bunun yaptığı kuleyi yerle bir etmiş ve kendisinin de helak etmiştir.
Bazı müfessirler de bu âyet-i Kerimenin bir misal olduğunu, Allaha ve göndermiş olduğu Peygamberlere tuzak kuranlara karşı Allahın azabının aniden gelip onları helak ettiğini bildirdiğini söylemektedirler. [37]

27- Sonra kıyamet gününde Allah onları rezil edecek "Uğrunda savaştığınız ortaklarım nerede?" diyecek. İşte o zaman kendilerine ilim verilenler "Şüphesiz bugünün rezilliği ve kötülüğü kâfirleredir." diyeceklerdir.
AlIah, kıyamet günüde, çeşitli hilelere baş vuran müşrikleri, can yakıcı azabıyla rezil edecek ve onları kınayarak "Benim

dışımda, taptığınız ilahlarınız nerede?" Siz onlar için bana karşı çıkıyordunuz, niçin onlar gelip sizden azabı uzaklaşürmıyorlar?" diyecektir. Alimler de " Bugünün rezilliği ve kötü azabı,
Allahın varlığım ve birliğini inkâr eden kâfirleredir." diyeceklerdir.
Allah teala kıyamette kâfirleri çeşitli şekillerde rezil edecektir. Peygamber efendimiz bu hususta bir Hadis-i Şerifinde şöyle buyuruyor:
"Kıyamet günüde her hainin arka tarafına, hıyaneti ölçüsünde bir sancak dikilecek ve ona "Bu, falan oğlu falanın ihanetidir." diye söylenecektir. [38]

28- Bunlar, Meleklerin, canlarını kâfir olarak aldıkları kimselerdir. Bu kâfirler, âhirette gerçekleri görünce, boyun eğip "Biz, hiçbir günah işlemedik" derler. Hayır işlediniz. Şüphesiz ki Allah, yaptıklarınızı bilendir.
Kıyamet günün rezilliğini ve kötülüğünü hak eden kâfirler, meleklerin, canlarını kâfir olarak aldıkları kimselerdir. Bunlar âhiret azabını bizzat gözleriyle görünce teslim olmak zorunda kalırlar ve kendi yaptıklarını yalanlayarak ve kurtulacaklarını ümit ederek "Biz hiçbir günah işlemedik" derler. Allah ise onları yalanlayacak ve şöyle diyecektir: "Hayır, işlediniz. Şüphesiz ki Allah, yaptıklarınızı çok iyi bilendir. [39]

29- Orada ebedi kalmak üzere cehennemin kapılarından girin. Büyüklük taslayanların yeri ne kötüdür.
Cehennemden daha kötü bir yer olabilir mi? Zira oraya girenin ne azabı hafifler ne de Ölüp kurtulabilir:
Bu hususta başka bir âyette de şöyle buyuruluyor: "înkâr edenlere ise, cehennemin ateşi vardır. Onların ölümlerine hükmedilmez ki, Ölsünler. Onlardan cehennem azabı da hafifletilmez. Biz, her kâfiri işte böyle cezai andırırız. [40]

30-31-32- Allahtan korkanlar ise "Rabbiniz ne indirdi?" denildiğinde "Hayır indirdi" derler. İyilik edenlere bu dünyada iyilik vardır. Ahiret yurdu ise daha hayırlıdır. Allahtan korkanların yurdu ne güzeldir. O yurt, altından ırmaklar akan, ebedi kalacakları "Adn" cennetleridir. Orada, Allahtan korkanlara, diledikleri nimetler vardır. Allah kendisinden korkanları işte böyle mükâfaatlandırır. Bunlar, meleklerin, canlarını mümin olarak aldıkları salîh kimselerdir. Melekler

onlara "Selam olsun size, dünyada yaptıklarınızın karşılığı olarak cennete girin." derler.
Allah teala, bundan önceki âyetlerde, Peygamberlerine göndermiş olduğu âyetleri "Efsane" olarak vasiflandıranların nasıl can vereceklerini ve derecelerine göre cehennemin çeşitli yerlerine konulacaklarını beyan ettikten sonra bu âyetlerde de, Allahtan korkan takva sahiplerini zikretmekte ve şöyle buyurmaktadır: "Allahtan korkanlara: "Rabbiniz Peygamberine ne indirdi?" diye sorulunca onlar da "Hayırlı şeyler indirdi." derler. Allaha itaat ederek iyilikte bulunanlara, iyiliklerinin karşılığı olarak, bu dünyadayken ikram vardır. Ahiret yurdu ise dünyadan daha hayırlıdır. Bu itibarla oranın ikramları daha büyüktür. Allanın emirlerini yerine getirip, yasaklarından kaçınarak ona itaat eden takva sahiplerinin yurdu olan ahiret ne güzel bir yurttur.
O yurt, altından ırmaklar akan "Adn" cennetleridir. Takva sahipleri o cennetlere gireceklerdir. Orada, kendileri için arzuladıkları ve zevk aldıkları herşey vardır. Allah, takva sahiplerine dünyada ikramda bulunduğu gibi âhirette de Öyle mükâfaatlandırcaktır. Bu takva sahipleri iman ile kendilerini arındırmış oldukları halde Meleklerin, canlarını aldığı kimselerdir. Melekler onları, canlarını alırken "Selam olsun size, dünyada yaptığınız amellerin karşılığı olarak cennete girin." diyerek müjdeleyeceklerdir. [41]

33-34- Müşrikler ise, Meleklerin gelip canlarını almasından veya rabbinin azabının gelmesinden başka birşey mi beklerler? Bunlardan önceki kâfirler de böyle yapmışlardı. Allah, onlara zulmetniemişti, fakat onlar kendi kendilerine zulmetmişlerdi. Onları, yaptıkları kötülüklerin cezası yakaladı.
Allah teala bu âyet-i Kerimelerde de, bâtılda ısrar eden ve dünya hayatına aldanıp böbürlenen müşrikleri tehdit ederek buyuruyor ki: "Bu müşrikler, Meleklerin gelip canlarını almasından veya kıyamt gününde, Allahın, kendilerini mahşerde toplayıp cehenneme koyacağı emrinin gelmesinden başka neyi beklemiş olabilirler ki? Onlardan önce gelen'kâfirler de onlar gibiydi. Sonunda Melekler onların canlarını aldı. Şimdi ise cehenneme gitmeyi beklemektedirler. Allah onlara asla zulmetmedi. Bilakis onlar, rablerini inkâr ederek cehennem azabını hak ettiler ve kendi kendilerine zulmetmiş oldular. Onlan, işledikleri kötülüklerin cezası yakalayıverdi ve

dünyadayken alaya aldıkları azap, kendilerini çepeçevre kuşatmış oldu. [42]

35- Allaha ortak koşanlar: "Eğer Allah dilcseydi ne biz ne de atalarımız, ondan başka hiçbirşeye ibadet etmezdik. Yine onun helal kıldığını haram saymazdık." derler. Bunlardan önceki kâfirler de böyle yapmışlardı. Peygamberlere düşen, ancak apaçık tebliğdir.
Putları ve benzeri şeyleri Allaha ortak koşanlar, kendilerini tatmin etmek için şöyle dediler: "Eğer Allah dilemiş olsaydı biz, onun dışında, put ve benzeri herhangi bir şeye tapmış olmazdık. Ve onun emri olmadan bazı şeyleri kendimize haram kılmazdık. Allah, bizlerin de atalarımızın da böyle yapmamıza razı oldu. Eğer o razı olmasaydı, ya bizleri cezalandırarak bunlardan vaz geçirirdi veya bizi de doğru olan yola sevkederdi."
Allah teala, böyle diyen müşriklere cevaben buyuruyor ki: "Bunlardan önce gelen müşrikler de Peygamberleri yalanlamada ve sapık atalarının yolunu takibetmekte aynı tavırları takınmışlardı. Peygamberlere düşen, apaçık tebliğden başka birşey değildir. [43]

36- Şüphesiz ki her ümmete: "Yalnız Allaha ibadet edin, tağutlardan kaçının" diyen bir Peygamber gönderdik. İçlerinden bir kısmını Allah doğru yola şevketti. Diğer bir kısmı ise sapıklığı haketti. Ey insanlar, yeryüzünde dolaşın, Peygamberlerini yalanlayanların sonu nun ne* olduğuna bir bakın.
Şüphesiz ki geçmiş her ümmete: "Yalnızca Allah ibadet edin, tağutlardan uzak durun." diye tebliğde bulunan bir Peygamber gönderdik. Bu ümmetlerden bir kısmım, Allah, doğru yoluna şevketti. Onlar, iman edip kurtuluşa erdiler. Diğer bir kısmı ise inkârda bulundu, Peygamberleri yalanladı, sapıklığı hak etti ve helak oldu. Peygamberlerini yal ani ay ani ann akıbetinin ne olduğuna bir bakın vş onlardan ibret alın. Siz de onlar gibi olmayın. [44]

37- Ey Peygamber, onların, doğru yola gitmesini ne kadar istesen de, Allah, saptırdığını zorla doğru yola sevketmez. Onların yardımcıları da yoktur.
Ey Muhammed, sen, bu müşriklerin iman etmeleri için ne kadar gayret göstersen de bunlar iman etmezler. Zira Allah,

saptırdığı kimseyi hidayete erdirmez. Onların, Allahtan başka herhangi bir yardımcıları da yoktur. Bu itibarla sen kendini yorma. [45]

38- Kâfirler: "Allah, öleni tekrar diriltmeyecek" diye en büyük yeminleriyle Allaha yemin ettiler. Hayır, bu, Allahın gerçekten bir vaadidir. Ne var ki insanların çoğu bunu bilmezler.
Allaha ortak koşanlar, Öldükten sonra dirilmeyi ve insanların, dünyada yaptıklarından hesaba çekileceklerini inkâr ettiler. Ve bu inkarlarım: "Allah, Ölüleri diriltmeyecek." diye yemin ederek pekiştirdiler.
Allah teala ise bunları yalanlayarak "Hayır, Allahın, ölenleri tekrar diriltmesi, mutlaka gerçekleşecek olan bir vaaddir. Fakat insanların çoğu, Peygamberlerim dinlemedikleri için bu vaadin hak olduğunu, Allahın, kendilerini, öldükten sonra dirilteceğini bilmezler." buyurmuştur. [46]

39- Allah) ihtilaf ettikleri şeyin gerçek yüzünü onlara göstersin, kâfirler de yalancı olduklarını bilsinler diye, ölenleri tekrar diriltccektîr.
Allah, ölenleri tekrar diriltecektir ki insanların ihtilaf ettikleri tekrar dirilmenin gerçek olduğunu onlara göstersin ve kâfirler de yeminlerinde yalancı olduklarını bilmiş olsunlar.
Bu yalancı kâfirler, âhirette, cehennem zebanileri tarafından ateşe çağırılacaklardır: "O gün onlar, cehennem ateşine sürülüp itileceklerdir. O gün onlara şöyle denecektir: "Dünyada yalanladığınız cehennem ateşi işte budur." "Bu bir sihir midir yoksa hâlâ görmüyor musunuz?" "Girin cehenneme. Sabredin veya sabretmeyin. Sizin için değişen birşey olmayacaktır. Siz, sadece yaptıklarınızın cezasını göreceksiniz. [47]

40- Biz, herhangi bir şeyin var olmasını dilediğimizde ona sözümüz sadece "Ol" dememizdir. O da hemen oluverir.
Allah teala bu âyet-i Kerimede, dilediği herşeye gücünün yettiğini, vaadettiği şeyleri yerine getirme hususunda hiçbir şeyin onu âciz bırakamayacağını, herhangibir şeyi var etmek istediğinde ona sâdece "ol" demesinin yeterli olduğunu beyan etmekte ve kâfirlerin "Allah ölenleri nasıl diriltecek?" düşüncelerinin bâtıl olduğunu ortaya koymaktadır.
Başka bir âyet-i Kerimede de, insanları yaratma ve öldükten sonra onlan tekrar diriltmenin, Allah teala için çok kolay bir şey olduğu beyan edilerek buyuruluyor ki: "Sizin yaratılmanız

da tekrar diriltilmeniz de, bir tek kişininki gibidir. Şüphesiz ki Allah, her şeyi çok işi işitendir, çok iyi görendir. [48] Diğer bir âyette de şöyle buyuruluyor: "Bizim emrimiz sadece bir defadır ve göz kırpması gibidir. [49]

41- ZuImc uğradıktan sonra, Allahın rızası için hicret eden müminleri, dünyada güzel bir yere yerleştireceğiz. Ahiretin mükâfaatı ise daha büyüktür. Bir bilseler.
Müfessirler, âyette zikredilen "Hicret eden müminlerin kimler olduğu hususunda çeşitli açıklamalar yapmışlardır.
Bazılarına göre bunlar, Hz. Osman ve Cafer b. Ebi Talibin de içlerinde bulundukları, Mekkeden Habeşistana hicret eden, daha sonra ise dönüp Mediye yerleşen Müslümanlardır.
Bazılarına göre ise bu âyet-i Kerime, Süheyl oğlu Ebu Cendel hakkında nazil olmuştur. Ebu Cehdel Mekkede Müslüman olmuş, Medineye hiceret etmemesi için babası tarafından hapsedilmiş ve çeşitli işkencelere maruz kalmıştır. Resulullah (s.a.v.) Umre yapmak için Hudeybiyeye kadar gittiğinde Ebu Cendel hapsedildiği yerden kaçmayı başarmış ve yakalanmamak için normal yollan kullanmayıp dağlardan giderek, Resulullah (s.a.v.) ile Ebu Cendelin babası" Süheyl arasında tam Hudeybiye musalahasi yapılırken Müslümanlara katılmıştır. Fakat musalaha yapan babası, oğlu Ebu Cendelin kendisine iade edilmemesi halinde musalahayı bozacağım söylemiş, bunun Üzerine Müslümanlar Ebu Cendeli babasına iade etmek zoranda kalmışlardır. Ebu-Cendel bu sefer de babasının elinden kaçıp, Mekke ile Medine arasında bir yerde yaşayan Ebu Basîr ve arkadaşlarına katılmış ve orada Mekkelilerin ticaret kervanlarına baskınlar düzenlemeye başlamışlardır. Böylece Mekkeliler, Hudeybiye musalahasının "Müşrikler tarafında bulunduğu halde Müslüman olarak Medineye gidenlerin müşriklere geri iade edilmelerini" hükme bağlayan maddesinin Resulullah tarafından iptal edilmesini istemişler ve artık ondan sonra Müslüman olarak Medineye gitmek isteyenler, serbestçe gidebilmişlerdir. İşte âyet-i Kerimede zikredilen müminler bunlardır. [50]

42- Bunlar, sabredenler ve yalnız rabierin güvenenlerdir.
Kendilerini dünyada güzel yerlere yerleştireceğimiz ve âhirette de büyük mükâfaat vereceğimiz bu insanlar, hak yolda çektikleri çeşitli çile ve sıkıntılara karşı sabredenler ve bütün işlerinde bize güvenenlerdir. [51]

43- Ey Peygamber, biz senden önce de ancak kendilerine vahyettiğimiz erkekleri Peygamber olarak gönderdik. Eğer bilmiyorsanız kitap ehline sorun.
Dehhak, Abdullah b. Abbastan şöyle rivayet etmektedir: "Allah teala, Muhammed (s.a.v.) i Peygamber olarak gönderince onu kabul etmeyenler: "Allah, bir insanı Peygamber gönderecek dereceye düşmez, o bundan münezzehtir." dediler. Bunun üzerine Allah teala bu ve benzeri âyet-i Kerimeleri indirdi.
Ayet-i Kerimede "Kitap ehli" diye tercüme edilen "Ehl-i Zikr" ifadesinden neyin kastedildiği hususunda müfessirler değişik görüşler ileri sürmüşlerdir.
Mücahid, A'meş, İbn-i Abbas, "Ehl-i Zikr" den maksadın, daha önce kendilerine kitap verilen ümmetler olduğunu söylemişlerdir. Meal bu görüşe göre hazırlanmıştır. Bu görüşe göre âyetin izahı şöyledir: "Ey Muhammed, senin bir beşer olarak Peygamber olamayacağım iddia eden müşriklere de ki: "Benden önce gönderilen bütün Peygamberler de ancak kendilerine vahyedilen bir kısım erkeklerdi. Şayet bu hususta bana inanmıyorsanız daha önce kendilerine kitap verilen ümmetlere sorun. Onlara gönderilen Peygamberler de benim gibi erkek kişiler miydi yoksa Melekler miydi?"
Diğer bir kısım müfessirler ise, âyetteki "Ehl-i Zikr" den maksadın, Kur'an ehli kimseler olduklarını söylemişler, buna delil olarak ta, Kur'an-ı Kerimin başka yerlerinde "zzzikir" kelimesinin "Kur'an" mânâsına geldiğini gösteren misalleri vermişlerdir. Bu görüşe göre de âyetin izahı şöyledir: "Ey müşrikler, daha önce gönderilen Peygamberlerin de bir kısım erkek kişiler olduklarını bilmiyorsanız, Kur'ana iman eden Kur'an ehline sorunuz. Kendi mantığınızla karar vermeyiniz."
Ebu Cafer el-Bâkır ise: Buradaki "Ehl-i Zikr" den maksat biziz. Yani, ümmet-i Muhammeddir." demiştir.
Bununla beraber, âyet-i Kerimenin mânâsı geneldir. Bu sebeple "Ehl-i Zikr"i belli bir takım insanlara sıfat yapmaktansa, genel anlamda bırakıp "İşi bilenler" şeklinde izah etmenin daha uygun olacağı söylenebilir. Ancak âyetin baş tarafı "Ehl-i Zikr" den maksadın, "Ehl-i Kitap" olduğu görüşüne daha yakındır. [52]

44- Onları mucizelerle ve kitaplarla gönderdikten sonra da Kur'anı indirdik ki, insanlara gönderilenleri kendilerine açıklayasm. Ve onlar da düşünsünler.

Allah teala bundan önceki âyette, insanlara, kendi cinslerinden olan erkek kişileri Peygamber gönderdiğini beyan etmiş, bu âyet-i Kerimede de, gönderdiği peygamberleri mucizelerle ve kitaplar vererek gönderdiğini, bu itibarla selim akıl sahibi olanların, düşünerek, Peygamber olanları Peygamber olmayanlardan ayırdedebileceklerini açıklamıştır ki, "İnsandan Peygamber olmaz" iddiasında bulunanlar, sapıklıklarından vaz geçip hakka teslim olsunlar. [53]

45-46-47- Kötülük tuzakları kuranlar, Allanın, kendilerini yere batırmayacağından veya bilmedikleri bir yerden azabın kendilerine gelmeyeceğinden emin midirler? Veya gezip dolaşırken o azabın, kendilerini yakalamayacağından emin midirler? Çünkü onlar, Allahı âciz bırakamazlar. Yahut, korkulu hallerindeyken azabın, kendilerini yakalamayacağından emin midirler? Şüphesiz rabbiniz çok şefkatlidir, çok merhametlidir.
Müminlere ve Kur'ana karşı çeşitli tuzaklar kuran kâfirler, inkârları yüzünden, Allanın, kendilerini yerin dibine geçirmesinden veya bilmedikleri bir yerden, azabın kendilerini yakalamasından yahut, gezip dolaşırlarken azabın kendilerine gelmeyeceğinden emin midirler? Zira onlar, Allahı âciz bırakamazlar. Yahut da düşmanlarının, kendilerine musallat olmasından, can ve mallarının her gün eksilmesinden dolayı korku içinde yaşarlarken, Allanın azabının, kendilerini yakalamayacağından emin midirler? Şüphesiz ki, rabbiniz, yarattıklarına karşı çok şefkatli ve çok merhametlidir. Bu sebeple kâfirleri, yaptıklarından dolayı hemen cezalandırmaz. İnkârlarından vaz geçmeleri için onlara mühlet verir. İşte bu hal onları şımartmamalıdır.
Evet, Allah tealanın, kâfir ve isyankârları ne zaman cezalandıracağım, âciz kullar bilemez. Bu ceza gece de gelebilir gündüz de. Yere geçirme şeklinde de olabilir, yer üstünde de helak edebilir, denizde de.
Bu hususta Allah teala şöyle buyuruyor: "O memleketler halkı, azabımızın onlara uyurlarken gece gelmeyeceğinden emin midirler?" "Ve yine o memleketler halkı, azabımızın kendilerine, kuşluk vakti eğlenirken gelmeyeceğinden emin midirler?" "Yoksa onlar, Allanın, kendilerini ansızın yakalayı vermesinden emin mi oldular? Allahın, ansızın yakalamasından, ancak hüsrana uğrayan bir topluluk emin olur. [54]"Sizi karada yerin dibine batirmayacağından veya başınıza taş yağdırmayacağından emin misiniz? Sonra kendinize bir

yardımcı da bulamazsınız." "Yoksa, tekrar sizi denize döndürerek üzerinize kasırgalar göndermeyeceğinden, inkârınız sebebiyle sizleri boğmasından emin misiniz? Sonra bizden yaptıklarımızın hesabını soracak birisini de bulamazsınız. [55]
Ancak Allah teala, kullarının işlemiş oldukları günahların cezalarını derhal vermeyip o cezayı belli bir zamana kadar erteler. Fakat bir de yakalayınca artık ondan kimse kurtulamaz.
Bu hususta Peygamber efendimiz (s.a.v.) bir Hadis-i Şerifinde şöyle buyuruyor:
"Şüphesiz ki Allah, zalime mühlet verir. Onu bir de yakalayınca, zalim kendisini ondan asla kurtaramaz. [56]

48- Onlar, Allahın yarattığı herhangi bir şeyin gölgesinin, Allaha boyun eğip secde ederek sağa sola vurmasını görmezler mı?
Allah teala, bu âyet-i Kerimede bizlere yüceliğini bildirmekte, canlı hertSriü varl ğın kendisine boyun eğdiğini, bütün eşyanın güneşe göre Allaha boyun eğme hikmetine göre meydana ! bu halterin boşu boşuna meydana gelmediğim beyan etmektedir. [57]

49-50- Göklerde ve yeryüzünde bulunan ve dekler Allaha secde ederler. Melekler asla kibirlenmezler. ystİf£rI"d™ir rablerinden devanıl. korkarlar ve kendilerine emrolunanı. kendisine secde ettiklerini açıklamaktadır. Aynca meleklerin sıfatlarını beyan etmekte, bunların, rablerinden korktuklarını ve kendilerine emredilenleri yaptıklarını açıklamaktadır.
Evet, herşey, ister istemez Allaha boyun eğmek ve ona secde etmek zorundadır. Buhu şeklen yapmasa da manen yapmaktadır. Zira bütün varlıklar, hayatlarım devam ettirebilmek için yüce mevlamn kendilerine verdiği nimetlerden istifade etmek zorundadırlar. Bu sebeple kendilerine nimet veren Allaha boyun eğmek zorundadırlar.
Bu hususta diğer âyetlerde de şöyle bu vurulmaktadır: "AHahın dininden başkasını mı arıyorlar? Oysa göklerde ve yerde ne varsa, hepsi ister istemez ona teslim olmuştur. Ve yine ona döneceklerdir. [58]"Göklerde ve yerde olanlar ister istemez Allaha secde ederler. Gölgeleri de sabah akşam Allaha boyun e£er. [59]

51- Allah: "İki ilah edinmeyin. Şüphesiz kİ o, tek bir ilahtır. Ancak iden korkun." dedi.
Allah teaîa bu âyet-i Kerimede, herhangi bir varlığı kendisine ortak anlara ihtarda bulunarak buyuruyor ki: "İki ilah edinmeyin. İlah, ancak tek tanedir, O da ben'im. Benden başkasına kulluk etmek hususunda benden kun, başka varlıklardan korkmayın. [60]

52- Göklerde ve yerde olan herşey, yalnız onundur. Devamlı itaat ona'dır. O haîde, Allahtan başkasından mı korkarsınız?
Allah teaîa, bir takım yaratıkları kendisine ortak koşan müşrikleri uyararak, hiçbir şeyin, kenidisinin ortağı olmayacağını, zira göklerde ve yerde ne varsa hepsini yaratanın, onları rızı ki andıranın, onlara hayat veren ve
Öldürenin, sadece kendisi olduğunu, devamlı itaatin de sadece kendisine yapılacağını beyan ediyor, kendisinden başka hiçbir varlıktan korkulmaması gerektiğini açıklıyor. [61]

53- Size ulaşan bütün nimetler, Allahtandır. Sonra bir zarara uğradığınızda yalnız ona yalvarırsınız.
Aciz olan İnsan, çaresiz kaldığında, yaratılışı icabı, kendisini yoktan var eden Allahtan başkasına sığınamaz. Ne varki kendisine sığındığı yüce mevla onu selamete ulaştırınca yeniden şımanr ve kendisine her türlü nimeti veren Allaha itaat etmeyi unutur. [62]

54-55- Sonra da Allah, duanızı kabul edip, sıkıntınızı giderdiğinde, içinizden bir zümre, hemen rablcrine ortak koşmaya kalkışır. Böylece onlara verdiğimiz nimetlere karşı nankörlük etmiş olur. Zevkle yaşayın bakalım, yakında bileceksiniz.
Evet, insanoğlu nankördür. Kendisine verilen sayısız nimetlere karşı rabbine şükredeceği yerde, o nimetleri Allaha isyan etme yolunda kullanır. Bunu yapan insanoğlu iyi bilmelidir ki, bunun hesabını birgün mutlaka verecektir.
Allah teala bu konuda dikkatleri çekerek: "Eceliniz gelip çatıncaya kadar zevkle yaşayın bakalım. Yakında rabbinize döndürüleceksiniz ve yaptıklarınızdan hesaba çekileceksiniz" buyurmaktadır. [63]

56- Müşrikler, ne olduğunu bilmedikleri şeylere, kendilerine verdiğimiz rızıktan pay ayırırlar. Allaha yemin olsun ki, uydurduğunuz yalanlardan hesaba çekileceksiniz.
Allah teala bu âyet-i Kerimede müşriklerin, çirkin işlerini beyan ediyor. Müşrikler, Allahın kendilerine vermiş olduğu nimetlerin bir kısmım Allaha diğer bir kısmını da tapmış oldukları putlara ayırıyorlardı.
Allah teala, müşriklerin bu çirkin âdetlerini başka bir âyet-i Kerimede şöyle beyan ediyor: "Allahın yarattığı ekin ve hayvanlarda ona pay ayırdılar. Ve kendi iddialarına göre: "Bu Ailahındir. Şu da ortak koştuklarımızmdır." dediler. Ortaklan için ayırdıkları Allah için verilmezdi. Fakat Allah için ayırdıktan ortaklan için verilirdi. Bu hükümleri ne kötüydü[64]

57- Onlar, Allaha kızlar isnad ederler. Allah bundan münezzehtir. Kendilerine ise sevdiklerini (Erkek çocuklarını) isnad ederler.
Müşriklerin çirkin amellerinden biri de, Allahın kızlan olduğu iddiasında bulunmalandır. Şüphesiz ki Allah, bundan uzaktır. Zira her şeyin yaratıcısı olan Allahın, evlat edinmeye ihtiyacı yoktur.
Bu müşrikler, kendilerinin kız çocuklan doğduğunda bunlardan utanırlar. Hal böyleyken, Allahın kızlan bulunduğu iddiasında bulunurlar. Yani nefret ettikleri şeyi Allaha nisbet ederler. Diğer yandan erkek çocuklan doğduğunda ise sevinirler ve bunlann, kendilerine ait olduğunu söylerler. Bundan daha büyük ahmaklık olur mu? [65]

58-59- Onlardan biri, kız çocuğu ile müjdclendiğî zaman, içi öfkeyle dolar. Yüzü simsiyah kesilir. Kız çocuğunun, kendisine müjdelenmesinden utanarak insanlardan gizlenmeye çalışır ve şöyle düşünür "Kız çocuğunu zillet ve ar pahasına korusun mu yoksa diri diri toprağa gömüp öldürsün mü?" Dikkat edin, verdikleri hüküm ne kötüdür.
Cahiliye döneminde, bir kimsenin kız çocuğu doğunca ondan utanç duyar ve insanlardan uzaklaşma ihtiyacını hissederdi. Bunlardan bazılan da bu kız çocuklannı diri diri toprağa gömerek öldürürlerdi. Bunu yapmalannın sebebi, kızlarının kaçmlarak onlara tecavüz edilmesinden korkmalan yahut da nüfuslannın çoğalarak fakirleşmelerinden endişe etmeleriydi. İşte bu âyet-i Kerime, müşriklerin bu çirkin âdetlerini

belirtmekte ve verdikleri bu hükmün ne kadar fena bir şey olduğuna dikkatleri çekmektedir.
Allah teala diğer âyetlerde de, kız çocuklarını diri diri toprağa gömenlerin, kıyamet gününde hesaba çekileceklerini beyan ederek buyuruyor ki: "Diri diri toprağa gömülen kız çocuğunun, hangi suçla Öldürüldüğü sorulduğu zaman. [66]

60- Kötü sıfatlar, âhirete iman etmeyenlerindir. En yüce sıfatlar ise Allahındır. O, herşeye galiptir, hüküm ve hikmet sahibidir.
Kız çocuklannı hor görmek, onlan diri diri toprağa gömmek ve sadece oğlan çocuklarıyla iftihar etmek gibi kötü sıfatlar, âhirete iman etmeyen müşriklere aittir. En yüce sıfatlar ise Allahındır. Allah, müşriklerin, kendisine isnad ettikleri sıfatlardan uzaktır. Allah, herşeye galiptir, yaptıklannda hüküm ve hikmet sahibidir. [67]

61- Eğer Allah, insanları, zulümleri yüzünden hemen cczalandırsaydı, yeryüzünde hiçbir canlı bırakmazdı. Fakat Allah onları belli bir vakte kadar erteler. Vadeleri geldiğinde, onu ne bir an erteleyebilirler ne de bir an öne alabilirler.
Şayet Allah, insanlardan günah işleyenleri, bu günah ve zulümlerinden dolayı hemen cezalandıracak olsaydı, yeryüzünde hareket eden hiçbir canlı varlık bırakmazdı. Nitekim Nuh tufanında, geminin dışında kalanlardan hiçbir kimse sağ kalmadı. Dilerse aynen o şekilde hiçbir canlı varlığı sağ bırakmaksızın herkesi yok edebilir. Fakat Allah teala, daha önce koymuş olduğu bir kanun gereği olarak onları cezalandırmayı belli bir vakte kadar erteler. Bu vade, kıyametin gelmesi veya onların ölmesi ân'ıdır. Zira kâfirler, kabirlerindeyken azapları başlar.
Onlara, yok olma vakitleri gelip çatınca onu ne bir an erteleyebilirler ne de öne alabilirler. [68]

62- Müşrikler, Allaha, hoşlanmadıkları şeyleri nisbet ederler. Dilleri, güzel şeylerin kendilerine ait olduğunu, yalan yere durmadan söyler. Doğru, kendilerine ateş vardır. Onlar oraya, herkesten önce gireceklerdir.
Müşrikler, sevmedikleri kız çocukları gibi şeyleri Allaha isnad ederler. Onların dilleri, erkek evlat ve cennet gibi güzel şeylerin ise kendilerine ait olduğunu, yalan olarak söyler. Şüphesiz ki bu iftiracılara, âhirette cennet değil, cehennem

ateşi vardır. Onlar o ateşe herkesten önce sürülecekler. Orada devamlı olarak kalacaklar ve cehennemin en derin yerlerine atılacaklardır.
Kâfirler, bir yandan, kendilerini cehenneme sokacak amelleri işlerlerken, diğer taraftan uydurdukları bir kısım kuruntularıyla hem kendilerini teselli ederler, hem de çevrelerinde bulunanları ikna etmeye çalışırlar ve "Ahire! hayatı gerçek olsa bile orada da en güzel hayat bizimdir." derler. Allah teala, onların bu kuruntularının bâtıl olduğunu beyan ederek, onlara güzel bir hayal olmadığını, aksine, kendileri için cehennem ateşi olduğunu billldiriyor ve onîan uyarıyor. [69]

63- Allaha yemin olsun ki, senden önceki ümmetlere de Peygamberler göndermiştik. Şeytan onlara, yaptıklarını hoş göstermişti. Bugün onların dostu şeytandır. Ahirettc onlara can yakıcı bir azap vardır.
Allah teala bu âyet-i Kerimede, Resulullah (s.a.v.)'i, kendisini yalanlayanlara karşı teselli etmekte, geçmiş ümmetlere gönderilen Peygamberlerin de, ümmetleri tarafından yalanlandıklarını ve o ümmetlerin, kötü amellerini kendilerine süslü gösteren Şeytana uyduklannı beyan etmekte, dünya da Şeytanı dost edinenlere âhirette can yakcıcı bir azap olduğunu bildirmektedir. [70]

64- Biz, Kur'anı sana, ancak insanların ihtilaf ettikleri hususların gerçeğini açıklaman için ve iman eden millete hidayet rehberi ve rahmet kaynağı olsun diye indirdik.
Allah teala bu âyet-i Kerimede, Kur1 anı indirmesinin iki sebebini beyan ediyor. Bunlardan biri, insanların ihtilaf ettikleri zor meselelerin gerçek yüzünün açıklanmasıdir. Bunlar da, Allah tealanm çeşitli sıfatlan, öldükten sonra dirilme, cennet ve cehenneme konulma, helal ve haramı birbirinden ayırdetme gibi akılla bilinemeyecek şeylerdir.
Diğeri ise, iman eden insanlara -doğruyu gösterme ve kendilerine merhamet etmedir. Zira Kur'ana iman edenler, onun emir ve yasaklarına uymak suretiyle dünya ve âhirette Aîlahın gazap ve azabından kendilerini kurtarmış ve çeşitli nimetlerine kavuşmuş olurlar. Kur'andan daha büyük bir merhamet kaynağı düşünülebilir mi? [71]

65- Gökten su indirip, onunla, öldükten sonra yeryüzüne hayat veren Allahtır. Şüphesiz ki bunda, işiten bir millet için büyük ibret vardır.
Allah teala bu âyet-i Kerimede, birliğini ve kudretini kullarına göstermek için onların dikkatini gökten yağan yağmurlara ve o yağmurlarla yeryüzünün, çeşitli mevsimlerde, âdeta öldükten sonra diriltildiğine çekmektedir. Bütün bu olaylarda, Allanın emirlerini tutup, yasaklarından kaçınarak onun nizamını kabul edenler için büyük delil ve ibret vardır. Onlar, kâinatta cereyan eden bu hadiselerin, gelişigüzel bir şekilde meydana gelmediğini, yaratıcının ve takdiriyle meydana geldiğini bilirler. [72]

66- Sizler için hayvanlarda da ibret vardır. İşkembelerindcki yem artıklarıyla, kan'dan meydana gelen, saf, içenlerin boğazından kolaylıkla geçen bir süt içiririz,
Allah teala bu âyet-i Kerimede de, gökten indirdiği yağmurlar vasıtasıyla, yeryüzünde biten çeşitli bitkilerle beslenen hayvanlardan, insanoğlu için nasıl lezzetli bir içecek yarattığını beyan ediyor ve bunun, tesadüfen meydana gelmediğini, kendisinin kudret ve takdiriyle meydana geldiğini, kulların, bunlan düşünerek, şükretmeleri gerektiğini açıklıyor,
Adıgeçen içilecek şey, süt'tür. Yüce mevlanın da ifade buyurduğu gibi bu içecek, hayvanın vücudunda bulunan, kan, pislik ve benzeri şeylerin arasından çıktığı hade bunlardan hiçbir şey ona karışmamaktadır. Ve saf, tertemiz bir şekilde hayvanın memesinden çıkmakta ve içenlerin boğazından kolaylıkla kayıp geçmektedir. [73]

67- Hurma ağaçlarının meyvelerinden ve üzümlerden, sarhoş edici içkiler ve güzel rizıklar edinirsiniz. Şüphesiz ki bunda, aklını kullanan bir millet içir büyük ibret vardır.
Ayet-i Kerimede zikredilen "Sarhoş edici içkiler" diye tercüme edilen "Sekr" kelimesinin ne mânâya geldiği hakkında müfessirler farklı görüşler zikretmişlerdir.
Bazılarına göre bunun mânâsı, mealde zikredildiği gibi "Sarhoş edici içkidir" Bunlara'göre bu âyet-i Celile, Mâide Suresinin doksan ve doksan bir'inci âyetleriyle neshedilmiştir. Zira o âyetlerde içki tamamen yasak edilmiştir.
Diğer bir kısım âlimler ise "Sekr" kelimesinin, "Sarhoş etmeyen meşrubat" mânâsına ge'diğini söylemişler ve âyeti şöyle izah etmişlerdir. "Hurma ağaçlarının rıeyveîerinden ve üzü.nlerden

şerbet, şıra ve güzel nzık elde edersiniz. Şüphesiz ki bunda, aklını kullanan bir millet için büyük ibret vardır."
Bu görüşte olanlara göre âyet-i Kerime mensuh değildir. Taberi de bu şekilde izahta bulunmakta ve bu görüşü benimsemektedir.
Görüldüğü gibi âyet-i Kerimede, çeşitli meyvelerden elde edilen suîann bize nzık olarak verildiği ifade edilmekte ve aklını kullanan insanlar için bunda, Allahın varlığını, birliğini, kudret ve kuvvetini gösteren deliller bulunduğu beyan edilmektedir. [74]

68-69- Ey Peygamber rabbin, arıya, "Dağlarda, ağaçlarda ve yapıian kovanlarda yuva edin. Sonra her çeşit mahsulden ye. Rabbinin sana kolaylaştırmış olduğu yollardan git," diye ilham etti. Arıların karınlarından, içinde insanlar için şifa bulunan, çeşitli renklerde şerbet çıkar. Şüphesiz ki bunda düşünen bir millet için büyük ibret vardır.
Ey Muhammed, bil ki, rabbin, an'ya şöyle ilham etmiş ve ilhamını yerine getirecek kabiliyette yaratmıştır. "Ey an, sen, dağların bir kısmında, ağaçların bazılarında ve insanların yaptıkları asmalarda kendine yuva edin. Onlarda kendine kovan yap. Bütün meyvelerden ye. Rabbinin sana boyun eğdirdiği dağlardan, taşlardan, nehirlerden, vadilerden geç git."
Arının karnından beyaz, san, kırmızımsı renklerde bal çıkar. Bu balda, insanların hastalıkları için şifa vardır. Şüphesiz ki arının davranışlarında düşünen bir topluluk için Allahın yüceliğini gösteren deliller vardır.
Ayet-i Kerimede, arının yapmış olduğu balda şifa bulunduğu zikredilmektedir. Bu hususta Peygamber efendimizden de şu Hadis-i Şerif rivayet edilmektedir: "Ebu Said el-Hudrî diyor
"Bir adam Resululaha gelip "Ey Allahın Resulü, kardeşim ishal oldu." dedi. Resulullah: "Ona bal içir," dedi. Adam gitti ve tekrar gelip "Ona bal içirdim fakat ishal biraz daha arttı." dedi. Adam üç defa gidip geldi. Her defasında Resulullah aynı şeyi emretti. Dördüncü defa geldiğinde Resulullah "Ona bal içir." dedi. Adam: "Ben yine bal içirdim fakat bu onun ishalini artır-maktan başka bir şey yapmadı." dedi. Bunun üzerine Resululiah (Bu âyet-i Celileye işaretle) "Allah doğru söyledi. Senin kardeşinin karnı ise yalancıdır." dedi. Adam gidip tekrar hastaya bal içirdi bu defa hasta iyileşti[75]

70- Allah, sizi yarattı, sonra öldürecektir. İçinizden bir kısmınız, eşyayı önceki bildiği gibi bilmesin diye, ömrü kemaline erdirilip acizlik devresine girdirilir. Şüphesiz ki Allah, herşeyi çok iyi bilen ve herşeye kadir olandır.
Allah teala bu âyet-i Kerimede, biz kullan hakkında, dilediği şekilde nasıl tasarrufta bulunduğunu, bizleri yoktan var ettikten sonra bir kısmımızı ihtiyarlıktan önce vefat ettirdiğini, diğer bir kısmımızı ise, daha önce bildiklerimizi bilmeyecek derecede ileri bir yaşa vardırdığını ve bundan sonra vefat ettirdiğini beyan etmektedir.
Peygamber efendimiz bir Hadis-i Şerifinde, çeşitli şeylerden Allaha sığınmış, bunlardan birisinin de, ömrün acizlik devresi olduğunu zikretmiştir. Sa'd b. Ebi Vakkas diyor ki:
"Resulullah, namazın arkasından dua ederek şu şeylerden Allaha sığınır ve şöyle derdi: "Ey Allahın, ben, korkaklıktan sana sığınırım. Ömrün ilerlediği acizlik devresinden sana sığınırım. Dünyanın fitnesinden sana sığınırım. Kabir azabından sana sığınırım. [76]
Enes b. Mâlik diyor ki:
"Resulullah (s.a.v.) Allaha sığınarak şöyle dua ederdi: "Ey Allahım, tembellikten sana sığınm. Korkaklıktan sana sığınırım. Çok yaşlanmaktan sana sığınırım. Cimrilikten sana sığınırım. [77]

71- Allah, rızık yönünden bir kısmınızı diğerlerinden üstün kıldı. Rızik yönünden üstün kılınanlar, elleri altındakilerin nzıklarını veremezler. (Rızıklann ancak Allah tarafından verilmesi yönünden) bütün insanlar eşittir. Hâlâ Allanın nimetlerini inkâr mı ediyorlar?
Müfessirler bu âyet-i Celileyi iki şekilde izah etmişlerdir: Bazılarına göre bu âyeti Celiîe şu anlama gelmektedir: "İnsanın zengin veya fakir oluşu, Allahm takdiri yi edir. Zira rızkı veren ancak Allahtır, İnsanların bir kısmını diğerlerinden, dünyadaki nzık bakımından üstün kılmıştır. Kendilerine fazlaca rızık verilenler, elleri altında bulunanları nzıklandırdıklarını sanmasınlar. Çünkü Allah tarafından rızıklandırılma bakımından herkes eşittir. O halde kendilerine fazla nzık verilenler, bu verilenlerin hakkını ifa etmeyerek Allanın nimetlerine karşı nasıl nankörlük ederler? Onlar, bu nzıklan, kendi güçleriyle elde ettiklerini sanarlar. Böyle yanlış bir zanna kapılmasınlar." Meal bu izah şekline göre hazırlanmıştır.
Diğer bir kısım müfessirlere göre ise âyetin izahı şöyledir. "Ey Allaha ortak koşan müşrikler, sizler, Allanın size nzık oiarak

verdiği şeyleri, emirleriniz altında bulunan köle ve işçileriniz gibi insanlara vererek mal ve servet bakımından onlara eşit olmak istemezsiniz. O halde nasıl olur da Hz. İsa gibi Allahm yarattığı bir kulun veya cansız putların, Allaha, onun mülkünde ortak olduklarını iddia edersiniz? O halde Allahm size vermiş olduğu nimetlerin bir kısmını putlara ayırarak onun nimetlerine karşı nasıl nankörlük edersiniz?
Taberi ve İbn-i Kesir bu son görüşü tercih etmişlerdir. [78]

72- Allah, kendi cinsinizden eşler, o eşlerden de oğullar ve torunlar yarattı. Sizi, helal ve güzel şeylerle rıziklandırdı. Hâlâ b ataşeyi er e iman edip, Allahm nimetlerine nankörlük mü ederler?
Allah teala bu âyet-i Kerimede de, kullarına vermiş olduğu nimetleri zikrediyor. İnsanlara, kendi cinslerinden eşler verdiğini beyan ediyor. Eğer Allah, insanın eşini başka bir varlıktan yaratacak olsaydı, eşler arasındaki kaynaşma, sevgi ve merhamet meydana gelmezdi. Fakat Allah, insanoğluna lütufta bulunarak, eşini kendi cinsinden yarattığı gibi, çocuk sahibi olmasını da erkek ve dişinin evlenmesiyle sağladı. Böylece eşlerin ikisinin de kalblerine, yavrularına karşı sevgi ve merhamet kondu.
Diğer yandan Allah teala, kullarının, yeryüzünde hayatlarım sürdürebilmeleri için onlara çeşitli ve tertemiz nimetleri rızık olarak vermiştir. Artık bütün bunlardan sonra, kâfirlerin uydurdukları bâtıl şeylere inanıp Allanın, nimetlerine karşı nankörlük etmek hiç insana yakışır mı?
Ayet-i Kerimede "Torunlar" diye tercüme edilen "Hafede" kelimesinin "Hısımlar" "Yardımcılar" ve "Hizmeşçiler" anlamına geldiğini söyleyenler de vardır. Buna göre âyetin izahı şöyledir: "Allah, eşlerinizi kendi cinsinizden yarattı. O eşlerinizden de oğullar ve torunlar veya hısımlar yahut akrabalar veya hizmetçiler var etti. Artık bâtıl şeylere iman edip, Allanın nimetlerine karşı nasıl nankörlük edersiniz? Hısımlarınız da, akrabalanruz'da, hizmetçileriniz de kendi , cinsinizdendir. Onlarla anlaşıp kaynaşmanız daha kolaydır. [79]

73- Müşrikler, Allahı bırakıp göklerden ve yerden kendilerine verilecek rızka sahibolmayan ve vermeye de kadir olamayan şeylere taparlar.
Müşrikler, Allahı bırakıp ta bir kısım pullara taparlar. Bu putlar onlara, ne gökten yağmur yağdırarak ne de yerden ekin

bitirerek nzık vermeye mâliktirler. O halde nasıl olur da insanlar böyle şeylere taparlar? [80]

74- Allaha ortaklar koşmayın. Muhakkak Allah bilir, siz bilemezsiniz.
Ey müşrikler, Allaha eşler, benzerler ve denkjer uydurmayın. Allah, kendisinden başka hiçbir ilah olmadığını ve sizin ona ortak koşmanızın bâtıl olduğunu çok iyi bilir. Sizler ise bunları bilmez ve Cehaletinizden dolayı ortak koşarsınız. [81]

75- Allah, hiçbirşey yapmaya gücü yetmeyen el altındaki bir köle ile, Allah tarafından kendisine güzel rızık verilen ve o nzıktan gizli aşikâr sarf eden bir insanı misal verdi. Hiç bunlar eşit olur mu? Hamd Allaha mahsustur. Ne var ki insanların çoğu bilmezler.
Allah teala, bu âyet-i Kerimede, kendisine itaat eüneyen, hiçbir hayır yapmayan ve kendi yolunda hiçbir şey harcamayan kâfiri, emir altında bulunan ve hiçbirşeye sahip olmayan bir köleye benzetmektedir. Köle nasıl efendisinin emrindeyse kâfir de nefsinin ve Şeytanın elindedir. Dolayısıyla hayra yönelemez. Allah teala, kendisine itaat eden, hak yolda malını harcayan mümini ise, serbestçe tasarrufta bulunan hür bir kimseye benzetiyor. İradesinde hür olan bir müminle, eli kolu âdeta bağlı olan bir kâfir hiç bir olur mu? Mümini, kendisine itaat etmeye muvaffak kılan Allaha hamdolsun. Hamd, tapınılan putlara değil ancak Allaha mahsustur. Ne var ki insanların çoğu bunu bilmezler. [82]

76- Allah, iki adamı misal verdi. Bunlardan bir dilsizdir, hiçbir şeye gücü yetmez. Efendisine bir yüktür. Efendisi onu nereye gönderse, hiçbir şey getiremez. Hiç, böyle bir adam, dosdoğru bir yo! üzerinde olduğu halde adaletle emreden bir amada eşit olur mu?
Allah teala bu âyet-i Kerimede de, kâfir olan bir kimseyi, dilsiz, hiçbir şeye gücü yetmeyen, efendisine yük olan ve nereye gönderilirse hiçbir iş yapamayan bir köleye benzetiyor. Mümini ise adaletle emreden, dosdoğru bir yolda bulunan bir insana benzetiyor. Ve bunların, birbirleriyle eşit olamayacağını beyan ediyor.
Taberi bu âyet-i Kerimeyi şöyle izah ediyor: "Allah teala, putları, konuşamayan, herhangi bir şeye gücü yetmeyen, kendisine bakanlara muhtaç olan ve gönderildiği işten

başarıyla dönmeyen bir kimseye benzetiyor. Böyle bir insandan herhangi bir hayır beklenemeyeceği gibi, kendisine bile herhangibir menfaat sağlayamayacak ve kendisinden herhangibir zararı da uzaklaştı ram ayacak bir puttan nasıl menfaat beklenebilir?
Halbuki Allah, adaleti emreder ve dosdoğru yolu gösterir. Hiç putlarla Allahbir olur mu? [83]

77- Göklerin ve yerin gaybını sadece Allah bilir. Kıyametin kopuşu ancak bir göz kırpması veya daha kısa bir zaman kadardır. Şüphesiz ki Allah, herşeye kadirdir.
Ey insanlar, göklerde ve yerde görmediğiniz şeylerin mülkü ve ilmi Allaha aittir. Yoksa kâfirlerin iddia ettikleri gibi taptıkları putlara ait değildir. Kıyametin kopması Allah için pek kolaydır. O, bir göz kırpması kadar veya daha çabuk bir zamanda meydana gelecektir. Zira Allah, heşeye kadirdir. Bu sebeple kıyameti bir anda koparmak onun için zor değildir. Kıyamet kopmaycak diye kendinizi aldatmayın. [84]

78- Allah, sizleri, annelerinizin karnından çıkardı. Sizler birşey bilmiyordunuz. Şükretmeniz için size kulaklar, gözler ve kalbler verdi.
Allah teala bu âyet-i Kerimede, herşeye kadir olduğunu gösteren bir misal olarak, insanı, annesinin karnından nasıl çıkardığını, kendisine kulluk etmesi için ona göz kulak ve kalb verdiğini, insanın bu nimetler karşısında rabbine şükretmesi gerektiğini beyan etmektedir. [85]

79- Oniar, göğün boşluğunda kendilerine uçma imkânı sağlanmış kuşlara bakmazlar mi? Onları boşlukta tutan yalnız Allahtır. Şüphesiz ki bunda, iman eden bir millet için nice ibretler vardır.
Allah teala bu âyet-i Celilede, kendisine ortak koşanları, kendisini birlemeye ve kudretini görmeye davet ederek, yerle gök arasında uçan kuşlara bakıp onlardan ibret almalarım emrediyor. Zira bu kuşlar, hava boşluğunda ancak Allanın kudretiyle durmaktadırlar. İman eden bir topluluk, bunlara bakarak büyük ibretler alır. Kâfirler ise bunları düşünmekten uzaktırlar. [86]

80- Allah, evlerinizi sizin için mesken kıldı. Hayvanların derilerinden, yolculuğunuzda ve mukim' olduğunuzda kolayca

taşıyabildiğiniz barınaklar yarattı. Size bu hayvanların yünlerinden, tüylerinden ve kıllarından eşya ve belirli bir zamana kadar kullanılan ticaret malları yarattı.
Allah teala bu âyet-i Kerimede, insan için, yeryüzünde çeşitli maddelerden yapılan evler var ettiğini, hayvanların derilerinden, yolculuk sırasında veya mukim olunduğu hallerde çadır ve benzeri barınaklar yarattığını, koyunların ve develerin yünlerinden, keçilerin ve benzeri hayvanların kıllarından, insanlar için ev eşyaları ve belli bir zamana kadar kullanılacak şeyler var ettiğini beyan etmektedir. [87]

81- Allah, yarattığı şeylerden sizin için gölgeler kıldı. Dağlarda sizin için barınaklar yarattı. Güneşin sıcağından sizi koruyacak elbiseler yarattı.
Savaşta sizi koruyacak zırhalar yarattı. Allah, kendisine boyun eğmeniz için, size verdiği nimetini işte bu şekilde tamamlamaktadır.
Allah teala bu âyet-i Kerimede, ağaç ve benzeri şeylerden, insanları, sıcaktan koruyacak gölgeler yarattığını, dağlarda mağaralar gibi barınaklar yarattığını, yine insanları sıcak ve soğuğun dehşetinden koruyacak elbilseler var ettiğini, savaşta düşmanların saldırısından korunmak üzere, giyilen zırhlar yarattığını beyan ediyor. Kulların, kendisine itaat edip boyun eğmeleri için bu nimetleri tamamladığını zikrediyor. [88]

82- Ey Peygamber, eğer yüzçevirirlersc sana düşen ancak açık bir tebliğdir.
Allah teala bu âyet-i Kerimede Resululahı teselli ediyor ve onun, kendisine gönderilen emir ve yasakları tebliğ etmekle vazifesini yerine getirdiğini beyan ediyor ve kâfirlerin, tebliğ edilen haktan yüzçevirmelerinin, Resulullaha bir sorumluluk yüklemeyeceğini beyan ediyor. [89]

83- Onlar, Allahm nimetlerini bilir fakat inkâr ederler. Onların çoğı kâfirdir.
Peygamberin, kendilerine ilahi emirler tebliğ etmesine rağmer yüzçeviren bu müşrikler, Allahın, kendilerine vermiş olduğu nimetleri çok iy: bilirler. Bu nimetler kendilerine, Allah tarafından Peygamber gönderilmesi ve Allahın, insanlara verdiği hertürlü nimetlerdir. Fakat onlar bu nimetlerin, Allar tarafından gönderildiğini bildikleri halde inkâr ederler ve o

nimetler karşılığında Allaha şükretmeleri gerekirken, nankörlük ederler. [90]

84- Kıyamte günü, her ümmetten bir şahit göndeririz. Kâfirlere ne. özür beyan etme izni verilir ne de onlardan, Allahı razı etmeleri istenir.
Ayet-i Kerimede, gönderileceği beyan edilen şahitten maksat, her ümmetin, kendisine gönderilen Peygamberdir. Bunlar, Allahın emrini ümmetlerine tebliğ ettiklerine ve ümmetlerinden de kimlerin iman ettiklerine kimlerin de inkâr ettiklerine dair şahitlik edeceklerdir.
Ayet-i Kerimede, kıyamet gününde kâfirlerin tevbe ve istiğfarlarının, kendilerine herhangibir fayda vermeyeceği, hatta, bunları dilemek için bile kendilerine izin verilmeyeceği beyan edilmektedir.
Bu hususta başka âyetlerde de şöyle buyurulrnaktadır: "Kıyamet günün inkâr edenlere şöyle denilir "Ey kâfirler bugün mazeret göstermeyin. Sizler ancak dünyada yaptıklarınızla cezalandırılıyorsunuz. [91]"O gün yalanlayanların vay haline. O gün onlar konuşamazlar. Özür dilemeleri için kendilerine izin de verilmez. O gün, yal ani ay ani vay haline. [92]

85- Zalimler, azabı gördükleri zaman, onlardan azap hafifletilmez. Cehenneme girmeleri de ertelenmez.
Bu âyet-i Celile, kâfirlerin azabının hiçbir zaman hafıfletilmeyeceğini beyan etmekte, ve "Kâfirlerin gördükleri azap ta bir müddet sonra bitecektir." şeklindeki iddiaları reddetmektedir.
Kâfirlerin görecekleri azabı ve cehennemin durumunu anlatan diğer âyetlerde de şöyle buyurulmaktadır: "Bu ateş onlara uzak bir yerden gözükünce, onlar onun öfkesini ve uğultusunu duyarlar." "Elleri boyunlarına bağlı olarak
onun dar bir yerine atıldıkları zaman, orada ölüp yok olmayı isterler." "Onlara "Bugün bir defa helak olmayı istemeyin, birçok defa helak olmayı isteyin."denilir. [93]

86- Allaha ortak koşanlar, ortaklarını görünce: "Ey rabbimiz, işte bunlar, senden başka taptığımız ortaklarımızdır." derler. Ortakları onlara: Şüphesiz ki siz, yalancısınız." diye cevap verirler.
Ayet-i Kerimede, dünyada Allaha ortak koşanların, âhirette ilâhî azabı görünce, ortak koştukları şeylerle

ceddeleşeceklerini, her iki tarafın birbirlerini suçlayacaklarını beyan etmektedir.
Başka âyet-i Kerimelerde de, Allaha ortak koşan kimselerle, ortak koştukları şeylerin, âhirette birbirlirine nasıl düşman kesilecekleri beyan edilerek şöyle Duyuruluyor: "Allahı bırakıp ta kendilerine kıyamet gününe kadar hiçbir cevap vermeyecek şeylere tapanlardan daha sapık kimdir? Halbuki tapındıkları şeyler, onlann yalvarmalarından habersizdirler." "Kıyamet günü, insanlar, hesap vermek üzere toplandıkları zaman, dünyada tapındıkları şeyler kendilerine düşman kesilir ve onların, kendilerine yaptıkları ibadeti tanımazlar. [94]

87- O gün müşrikler, Allaha teslim olup boyun eğerler. Uydurdukları şeyler onlardan uzaklaşıp giderler.
Ayette, kıyamet gününde, Tağutlan putlaştıranların, ister istemez Allaha boyun eğecekleri ve putlaştırdıklan şeylerin, kendilerinden kaçacakları beyan edilmektedir.
Evet o gün, dünyadayken Allaha eş koşanların, boyun eğip teslim olmaktan başka çareleri yoktur. "Bütün yüzler, Hayy (Ezeli ve ebedi diri), Kayyum (Herşeyin mutlak hakimi olan) Allaha boyun eğer. Zulüm yüklenen perişan olur." [95]

88- İnkâr eden ve Allanın yolundan alıkoyanlara, bozgunculuk yapmaları sebebiyle azabı kat kat artırırız.
Müfessirler, âyette, artırılacak olan azabın, Hurma ağacı kadar dişleri olan akrepler, deve gibi yılanlar, arşın altından akan beş azap nehiri v.b. şeyler olduğunu söylemişler ise de bu azabın gerçek mahiyetini ancak Allah bilir. [96]

89- Kıyamet gününde her ümmetten, kendisi aleyhine bir şahit tutarız. Seni de ey Peygamber, şu ümmetine karşı şahit getiririz. But sana, herşeyi açıklayan, hidayet rehberi, rahmet kaynağı ve Müslümanlar ıçm bir müjde olan Kur'anı indirdik.
Allah teala kıyamet gününde, her ümmete göndermiş olduğu Peygamberi şahit tutup ona, ümmetinin, davetine karşı ne cevap verdiğini soracağını, Hz.Muhammed (s.a.v.) i de ümmetine karşı şahit kılarak, ümmetinin, kendisine karşı ne cevap verdiğini soracağını beyan ediyor ve Hz.Muhammed (s.a.v.) e indirilen Kur'an-ı Kerimin, helal, haram, Hak, bâtıl ve geçmiş ve gelecek şeylere ait haberleri beyan ettiğini bildirerek bu kitabın, insanları doğru yola ileten bir hidayet ve rahmet rehberi olduğunu açıklamaktadır. Kur'anın, aynı

zamanda müminler için bir müjde olduğu ifade edilmektedir. Zira Kur'an, Allaha boyun eğip itaat edenlere, âhirette büyük mükâfaatlar verileceğini müjdelemektedir. [97]

90- Şüphesiz ki Allah, adaletli davranmayı, iyilikte bulunmayı ve akrabalara yardım etmeyi emreder. Fuhşu, kötülüğü ve zulmü yasaklar. Allah sizlere, düşünmeniz için öğüt verir.
Ayet-i Kerime, "Adeletli davranma" "İyilikte bulunma" ve "Akarabaya yardımda bulunma" gibi üç temel esasın yerine getirilmesini istemekte, buna mukabil, hayasızlık, kötülük ve Zulüm gibi üç temel fenalığı da men etmektedir.
Abdullah b. Mes'ud, bu âyet-i Kerime hakkında "Bu âyet, Kuranın en manidar âyetidir." demektedir.
Ayet-i Kerimede zikredilen bu emir ve yasaklan şöylece açıklamak mümkündür:
Adalet: Taberi, adaletten maksadın, "İnsaflılık" olduğunu söylüyor ve şöyle diyor: "Bize çeşitli nimetler veren Allahı tanımamız, nimetlerine karşı ona şükretmemiz ve ona hamdetmemiz "İnsaflılıkhktır" Bu itibarla Tağut ve Putları övmek, onlara tapmak, bizlere herhangibir fayda ve zarar veremeyen bu şeylere boyun eğmek insafsızlıktır, adaletsizliktir. İşte bu sebepledir ki, Abdullah b. Abbas, buradaki Adaleti "Allahtan başka hiçbir ilah olmadığına şehadet etmektir." şeklinde izah etmiştir.
İslamî idarenin, Adalet esası üzerine kurulduğu şüphesizdir. Bu hususta Allah teala diğer bir âyette de şöyle buyurmaktadır: "Ey iman edenler, Allah için Hakkı ayakta tutanlar ve adaletle şahitlik yapanlar olun. Bir kavme olan kininiz, sizi adaletsizliğe sevketmesin. Adaletli olun. Çünkü o, takvaya daha yakındır. Allahtan korkun. Şüphesiz ki Allah, yaptıklarınızdan haberdardır. [98]
Peygamber efendimiz (s.a.v.) de, Allanın gölgesinden başka hiçbir gölgenin bulunmadığı kıyamet gününde Allah tealanın, bir kısım insanları gölgelendireceğini beyan ederken "Adaletli davranan İmamı (İslam Devletinin Başkanını) bu gölgelendirileceklerin birincisi olarak zikretmiştir... [99]
İyilikte bulunmak: Taberi diyor ki "Burada geçen "İyilik"ten maksat, Allanın emrettiklerini yapmakta, yasakladıklarından kaçınmakta sabırlı olmak, sıkıntılı zamanlarda da geniş zamanlarda da, sevilen hususlarda da sevilmeyen hususlarda da Allaha itaat etmek ve buna gayret göstermektir. Bu

sebepledir ki buradaki "İyilikte bulunmak" ifadesi "Allanın farzlarını eda etmek" şeklinde izah edilmiştir.
Süfyan b. Uyeyne'ye göre buradaki "İyilik yapmak"tan maksat, kişinin iç âleminin, dış görünüşünden daha güzel olmasıdır. Peygamber efendimiz (s.a.v.) e Cibril Hadisinde
İhsan (İyilikte bulunmak) nedir? diye sorulduğunda,
Senin, Allahı görüyormuşçasına ona ibadet etmendir. Sen onu görmesen de o seni görmektedir." diye cevap vermiştir. [100]
Akrabaya yardımda bulunmak: Peygamber efendimiz (s.a.v.), akrabalık bağını koparan kişi hakkında bir Hadis-i Şerifinde şöyle buyurmaktadır:
"Allahm, işleyenini, dünyadayken hemen cezalandırmasına en layık olan günahlar, azgınlık yapmak ve akrabalık bağını koparmak günahlarıdır. Allah, bunların işleyen için bir kısım cezalan âhirete bıraksa da... [101]
Fuhuş: Burada, kaçınılması emredilen Fuhuş'tan maksat, Zina etmektir. Allah teala, bu çirkin fiilin, toplum için çok tehlikeli bir hastalık olduğunu beyan ediyor ve o fiili, değil yapmak, ona yaklaşılmasını dahi yasaklayarak şöyle buyuruyor: "Sakın Zinaya yaklaşmayın. Çünkü o, rezilliktir, kötü bir yoldur." [102]
Kötülük: Buradaki kötülük'ten maksat, Dinen yasaklanmış her şeydir.
Zulüm: Burada ifade edilen Zulüm'den maksat ise, böbürlenmek, haksızlık yapmak ve haddi aşmak demektir. [103]

91- Ahitlcştiğiniz zaman, Allanın ahdini yerine getirin. Allahı kefil tutarak kuvvetlendirdikten sonra yeminleri bozmayın. Şüphesiz ki Allah, yaptıklarınızı bilir.
Allah teala bu âyet-i Kerimede, yapılan muahadelerin, sözleşmelerin ve yapılan yeminlerin, yerine getirilmesini emretmektedir. Zira bir Müslümanın, yaptığı sözleşmeyi tek taraflı olarak bozması, karşı tarafa bir ihanettir. İhanet ise İslam dini tarafından yasaklanmıştır.
Ancak, herhangibir kimsenin hak ve hukukuyla ilgili olmayan, Mesela: "Vallahi yarın falan yere gideceğim." gibi yeminleri, keffaret ödeyerek bozmak caizdir. [104]

92- Kendileriyle ahitlcştiğiniz ümmetten, sayıca daha üstün olan diğer bir ümmetle iyi geçinmek için, yeminlerini aldatma vasıtası yaparak, ipliğini sağlam eğirip te sonra onu söküp bozan şaşkın kadın gibi olmayın. Allah, sizi bununla imtihan

eder. Şüphesiz ki o, kıyamet gününde ihtilaf ettiğiniz şeylerin gerçek yüzünü size açıklayacaktır.
Mücahid, bu âyet-i Kerimeyi şöyle izah etmektedir: Cahiliye döneminde insanlar birbirleriyle muahede yapıp taraftarlar edinirlerdi. Muahadeyi yaptıktan sonra, kendileriyle muahade yaptıkları topluluklardan daha güçlü ve sayıca da daha çok olanlarını bulunca, öncekilerle olan muahadelerini bozup o güçlü ve sayıca çok olanlarla muahade yaparlardı. Böylece, kendileriyle daha önce muahaade yaptıkları insanları, Allaha söz verdikleri halde aldatmış olurlardı. Allah teala onların bu hallerini, ipliğini iyice eğirdikten sonra onu tekrar çözen kadının haline benzetmiştir. Ve Müslümanlara, yaptıkları mauhadeyi, başkalarına yaranmak için bozmamalarını emretmiştir.
Katade, Dehhak.ve İbn-i Zeyd, âyet-i Kerimeyi bu şekilde izah etmişlerdir.
İbn-i Kesir ise bu âyet-i Kerimeyi şöyle izah etmektedir: "Sizler bir ümmeti, kendinizden daha güçlü gördüğünüz zaman onları kendinize güvendirmek için onlarla muahade yapıyor sonra da ihanet etme imkânı bulunca anlaşmanızı bozup onlara ihanet ediyorsunuz. Bunu yapmayın. İpliğini sağlamca eğirdikten sonra onu çözen kadın gibi olmayın. Nitekim Kureyşliler, Resulullaha karşı böyle yapmışlardır.
İbn-i Kesir diyor ki: "Allah, müminlere, güçlü olan düşmanlarıyla yapmış oldukları muahadeyi, imkân bulunca tek taraflı olarak bozmayı yasaklamıştır. Güçlü olan düşmanla yapılan muahadenin durumu böyle olunca, zayıf olan düşmanla yapılan muahadenin de tek taraflı olarak bozulamayacağı muhakkaktır. [105]

93- Eğer Allah dileseydi sizi tek bir ümmet yapardı. Fakat Allah dilediğini saptırır, dilediğini doğru yola sevkeder. Şüphesiz ki kıyamet gününde yaptıklarınızdan hesaba çekileceksiniz.
Ey insanlar, eğer rabbiniz dileseydi, sizleri tek bir ümmet yapardı da ihtilafa ve ayrılığa düşmezdiniz. Fakat Allah, sizleri çeşitli ümmetlere ayırdı. Bazılarınız iman etti bazılarınız da kâfir oldu. Allah, sizlerin hepinizin, amellerinizden dolayı hesaba çekecek, itaat edene sevabını, isyan edene de cezasını verecektir. [106]

94- Yeminlerinizi aranızda aldatma vasıtası yapmayın. Sonra sağlamca basan ayak kayar. AHahın yolundan alıkoymanız sebebiyle, dünyada kötülüğü tadarsınız. Ahircttc de sizlere büyük bir azajp vardır.
Ey insanlar, yeminlerinizi aranızda, birbirinizi aldatma vasıtası yapmayın. Aksi takdirde güven içindeyken güvensizliğe düşersiniz. Emniyette iken tehlikeye girer helak olursunuz. Yeminlerinizi bozmanız sebebiyle, insanların, Allaha ve Peygamberine iman etmelerine engel olmanız yüzünden, Allanın, sizin için hazırlamış olduğu azabı tadarsınız. Ahirette ise size cehennem azabı vardır.
Ayet-i Kerimede geçen "Sağlamca basan ayak kayar" ifadesi, emniyet içindeyken tehlikeye gimıek, doğru yolda iken yolunu şaşırmak anlamına gelir. Mesela: "Falanın ayağı kaydı." demek "Kötü duruma düştü" demektir.
Allah teala bu âyet-i Kerimede müminleri, yaptıkları yeminlere bağlı kalmaya davet etmekte ve yeminlerini, bir kısım insanları aldatmak için vasıta yapmaktan sakındırmaktadır. Aksi takdirde, insanlar arasındaki güvenin sarsılacağını ve istikrarsızlığın hâkim olacağını ve Müminlerin, yeminlerini bozmaları neticesinde kâfirlerin de onlara güvenmeyerek İslama girmekten kaçınacaklarını, böylece müminlerin, insanları, AHahın yolundan alıkoymuş olacaklarını beyan etmektedir. Bunun cezası ise dünyada perişan olmak ahirette de büyük bir azaba uğramaktır. [107]

95- Allahn ahdini basit değerlerle değişmeyin. Eğer bilirseniz. Alllah katındaki, sizin için daha hayırlıdır.
İman ettiğinize dair Allaha verdiğiniz sözü, sakın, az bir maddi değer karşılığında satmayın. İmandan çıkıp, geçici dünya menfaatlari için inkâra sapmayın. Zira, dünya menfaatleri pek değersiz, Allah katında bulunan mükâfaatlar ise, değeri biçilemeyecek kadar büyüktür. Ve sizin için daha hayırlıdır. Yeter ki siz, bu iki nimetin mukayesesini yapabilin. [108]

96- Sizin elinizdeki şeyler sonunda biter. AHahın katındakilcr ise tükenmez. Şüphesiz ki sabredenleri, yaptıklarının en güzeliyle mükâfaatlandıracağiz.
Ey insanlar, sizin, dünyada sahibolduğunuz şeyler, ne kadar çok olursa olsun, gelip geçicidir, birgün bitiverir. Allanın, kendisine itaat eden kullarına verdiği nimetler ise sonsuzdur, bitip tükenmez. O halde bitip tükenmeyen nimetleri kazanmaya

çalışın. Gelip geçici olan nimetlere aldanmayın. Şüphesiz ki biz, çeşitli darlık ve sıkıntılara karşı sabredenleri, yaptıklarının en güzeliyle mükâfaatlandıracağız. Kötülüklerini ise bağışlayacağız. [109]

97- Erkek olsun kadın olsun, her kim, mümin olarak salih amel işlerse şüphesiz ki onu, sıkıntısız, güzel bir hayat içinde yaşatacağız. Bunları, yaptıklarının en güzeliyle mükâfaatlandıracağız.
Allah teala bu âyet-i Kerimede, salih amel işleyen mümin kullarına, dünyada güzel bir hayat, ahirette de en güzel mükâfaatları vereceğini vaadediyor.
Burada zikredilen salih arael'den maksat, Allahın kitabı ve Resulullahın sünnetine uygun olan ameldir. "Güzel bir hayat" dan maksat da, bütün yönleriyle rahat bir hayattır.
Burada zikredilen "Güzel hayat" Abdullah b. Abbas tarafından "Helal nzık" Hz. Ali tarafından "Kanaat" Ali b. Ebi Talha tarafından "Saadet" Mücahid ve Katade tarafından "Cennet" Dehhak tarafından "Helal nzık ve ibadet" şeklinde izah edilmiştir.
İbn-i. Kesir ise "Güzel hayat'ın" bütün bu izah edilenleri kapsadığını söylemiştir.
Taberi de buradaki "Güzel Hayaf'ın "Kanaat" olduğu görüşünü tercih etmiştir.
Resulullah (s.a.v.) bir Hadis-i Şerifinde şöyle buyuruyor:
"Şüphesiz ki Müslüman olan, ihtiyacı kadarıyla nziklandinlan ve Allahın, kendisine verdiği ile kanaat eden kimse kurtuluşa ermiştir. [110]

98- Ey Peygamber, Kur'an okumak istediğin zaman, Allahın rahmetinden kovulmuş olan Şeytandan Allaha sığın.
Allah teala bu âyet-i Celilede, Resulullaha, Kur'an okumaya başlarken "Eûzübillahimineşşeytanirracîrn" (Kovulmuş Şeytanın şerrinden Allaha sığınırım) demesini emrediyor.
Taberi, Kur'an okumaya başlarken "Eûzübillahimineşşeytanirracîm" (Kovulmuş Şeytanın şerrinden Allaha sığınırım) demenin mendup olduğu hakkında ittifak edildiğini zikretmektedir.
Şeytanın şerrinden kaçınılarak Allaha sığınılmasının emredilmesinin hikmeti, O Şeytanın iyilikten anlamaz olması ve insanoğlunun helakinden başka birşeye razı olmamasıdır. Halbuki insanlar, aynı cins yaratıklar olmaları sebebiyle

birbirlerine yakındırlar ve birbirlerine karşı hoşgörülüdürler. İşte bu sebeplerdir ki Allah teala, "Kur'am okumak istediğin zaman, Allanın rahmetinden kovulmuş olan Şeytandan Allaha sığın." buyurmuştur.
Bu hususta Peygamber efendimiz (s.a.v.) den de çeşitli Hadis-i Şerifler rivayet edilmektedir. Peygamberimiz bu Hadis-i Şeriflerinden birinde şöyle buyuruyor:
"Allanın huzurundan kovulmuş olan Şeytanın kışkırtmasından, gururlandırmasından ve vesvesesinden, herşeyi işiten ve bilen AHaha sığınınm. [111]
Muaz b. Cebel diyor ki:
"İki kişi Resulullahm yanında birlerine hakaret ettiler. Onlardan biri o derece kızdı ki, ben, öfkesinden, onun burnunun patlayacağını zannettim. Bu durumu gören Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Ben, bir kelime biliyorum ki o, bunu söylecek olsa öfkesi gidecektir." Ben: "O kelime nedir Ya Resuîullah?" diye sordum (Ey Allahım, Kovulmuş Şeytanın şeninden sana sığınırım) demendir." buyurdu. [112]

99- Şüphesiz ki, Şeytanın, iman edip rablerine güvenenler üzerinde hiçbir nüfuzu yoktur.
"Şeytanın, müminlerin üzerinde nüfuzu yoktur." ifadesi, müfessirler tarafından şu şekilde izah edilmiştir:
Bazılarına göre: "Şeytanın, müminlerin üzerinde nüfuzu yoktur" demek, "Şeytanın, müminleri, affedüemeyecek bir günaha sürüklemeye gücü yetmez" demektir.
Bazılarına göre ise bu ifade: Şeytanın şerrinden Allaha sığınana, Şeytanın herhangibir şerrinin dokunamayacağı anlamına gelmektedir.
Diğer bazılarına göre ise bu ifade, İblisin, ifade ettiği şu ihîaslı kulları kastetmektedir. İşte Şeytanın, bunlara karşı bir nüfuzu sözkonusu değildir. Ayette buyuruluyor ki: "İblis: "İzzet ve şerefine yemin olsun ki, onlardan, ihlasli kulların hariç, bütün insanları yoldan çıkaracağım." dedi[113]
Bazılarına göre de bu ifadeden maksat, Şeytanın, iman edenlere karşı hiçbir delilin bulunmadığının beyan edilmesidir. [114]

100- Şeytanın nüfuzu, sadece onu dost edinenlere ve onun vesvesesi ile Allaha ortak koşanlaradır.

Bu âyet-i Kerimede, Şeytanın nüfuzunun kimler için geçerli olduğu açıkça beyan edilmektedir. Bunlar da Şeytanı dost edinip onun peşinden gidenler ve Allaha ortak koşanlardır. [115]

101- Biz, bir âyeti değiştirip yerine başka bir âyet getirdiğimiz 2aman -Ki, Allah ne indirdiğini çok iyi bilir- müşrikler, Peygambere "Sen ancak bir iftiracısın." derler. Hayır, onların çoğu bunu bilmezler.
Allah teala bu âyet-i Kerimede, bir kısım âyetlerin hükmünü kaldırıp neshederek başka âyetleri getirdiğinde, müşrik ve münafıkların, bunu fırsat bilerek Resulullahı yalancılıkla ve Allaha karşı iftirada bulunmakla suçladıklarını bildiriyor ve bunların çoğunun, hiçbirşey bilmeyen cahiller olduklarını beyan ediyor.
Bu âyet-i Celile de, Bakara Suresinin yüz altıncı âyeti gibi, Kur'an-ı Kerimde mensuh âyetlerin bulunduğunu göktermektedir. Bunlar, âlimler tarafından incelenip açıklanmıştır. Bu konuda daha geniş bilgi için usul kitaplarına başvurulmalıdır. [116]

102- Ey Peygamber, de ki: "Kur'anı, Ruhül Kudüs Cebrail, müminlerin imanını pekiştirmek, müslümanlara bir hidayet rehberi ve bir müjde olmak üzere, rabbinin katından hak olarak indirdi.
Ey Muhammed, de ki: "Bu Kur'anı Cebrail, Hak bir kitap olarak indirdi ki, iman edenlerin imanını sağlamlaştırsın da, imanları güçlensin. Müslümanlara doğru yolu gösteren bir rehber ve onlara ilahi nimetleri bildiren bir müjde olsun. [117]

103- Şüphesiz biz, kâfirlerin "Bu Kur'anı Muhammede bir adam öğretiyor." dediklerini çok iyi biliriz. Kur'anı Muhammede öğrettiğini iddia ettikleri kimsenin dili yabancıdır. Kur'an ise açık, fasih Arapçadır.
Şüphesiz ki biz, şu müşriklerin "Bu Kur'an Allah katından değildir. Bunu Muhammede bir insan öğretiyor." dediklerini çok iyi biliyoruz. Halbuki müşriklerin, Kur'ani Muhammede öğrettiğini iddia ettikleri kişi Arap değildir. Kur'an ise apaçık bir Arap diliyle inmiştir. Hiç, Arap olmayan birinin, böyle bir şeyi öğretmesi mümkün müdür?
Müfessirler, müşriklerin, Resulullaha Kur'an-ı Kerimi öğrettiğini iddia ettikleri, Arap olmayan kişiden kimi kastettikleri hususunda şunları söylemişlerdir:

a- Bazıları, Resulullaha Kur'anı öğrettiği iddia edilen bu kişinin, Mekkede yaşayan ve Hıristiyan olan Beİ'am isimli bir köle olduğunu söylemişlerdir.
b- Bazıları da bu kişi nin, Yeîş isimli bir köle olduğunu söylemişlerdir.
c- Bazıları ise bu yabancı kişinin, Hıristiyan olan Cebir isimli bir köle olduğunu söylemişlerdir.
d- Başka bir gurup Müfessir ise, bunların, Yesar ve Cebir isimli köleler olduklarını ve bunlann Tevrat okuduklarını söylemişlerdir.
e- Bazıları da bu kişinin, Selman-ı Farisî olduğunu söylemişlerdir.
Resulullaha Kur'an-ı Kerimi bir insanın öğrettiği iddiası tamamen bâtıl bir iddia ve iftiradır. Zira Kur'anı Resulullaha öğrettiği iddia edilen kişiler Arap bile değildirler. Kur'an ise fasih bir Arapça ile indirilmiş bir kitaptır. O dönemde Edebiyat alanında çok ileri gitmiş olan tüm Arap şair ve ediplerini susturmuş bu kimseler Kur'an-i Kerimin belagat ve fesahati karşısında âciz kalmışlardır. Bütün bu gerçeklere rağmen "Kur'anı, Arap olmayan birisi ona öğretiyor." iddiasının hiçbir dayanağı yoktur. Diğer yandan, eğer Kur'an-ı Kerimi Hz. Muhammed (s.a.v.) e öğreten birisi şayet bulunmuş olsaydı, o kimse kendi Peygamberliğini iddia eder veya kendisi önder olup birşeyler kazanmaya çalışırdı. Böyle birşey olmamıştır. Bunlar tamamen hayal mahsulü olup kâfirlerin yakıştırmasıdır.
Aslında Kur'an-ı Kerimin belagatı ve fesahati karşısında âciz kalan kâfirler, ona, yeri gelmiş "Sihir" demişler, bazan "Şiir" demişler. Bazan da burada da zikredildiği gibi "O Kur'an, başkaları tarafından ona Öğretiliyor." demişlerdir. Bu, onların, Kur'an-ı Kerimin karşısında bocaladıklarının ifadesidir. [118]

104- Şüphesiz ki Allanın âyetlerine iman etmeyenleri Allah doğru öyola scvketmez. Onlara, can yakıcı bir azap vardır.
Allah teala bu âyet-i Kerimede, Kur'andan yüzçevireni ve Resulullaha indirdiği âyetlerden gafil olanları ve Allah katından gönderilenlere iman etmeye niyeti olmayanları zorla doğru yola sevketmeyeceğini ve onlan yaptıklarıyla başbaşa bırakacağını, âhirette de yaptıklarının karşılığı olarak can yakıcı bir azabın bulunduğunu bizlere bildirmektedir. [119]

105- Yalanı, ancak, Allahın âyetlerine iman etmeyenler uydururlar. İşte onlar, yalancıların ta kendileridir.

Allah teala bu âyet-i Celilede, Hz.Muhamrned (s.a.v.) e "Sen ancak bir iftiracısın, Kuranı kendin uydurdun." diyen müşriklere cevap vererek buyuruyor ki: "Yalanı ancak, Allahın gönderdiği âyetlere iman etmeyenler uydurur. Peygamber uydurmaz. Zira o iman etmeyenler, yalancılıklarından dolayı cezalandırılacaklarına veya doğru söyledikleri takdirde de sevap kazanacaklarına inanmazlar. İşte yalancılar onlardır. [120]

106- Kalbi imanla huzura kavuşmuş olduğu halde inkâra zorlanan hariç, kim imar. ettikten sonra Allahı inkâr eder, kalbini inkâra açık tutarsa Allanın gazabı onların üzerindedir. Bunlara büyük bir azap vardır.
Abdullah b. Abbas diyor ki: "Bu âyet-i Kerime, Ammar b. Yâsîr hakkında nazil olmuştur."
Müşrikler Mekkede Amman, babası Yâsir'i ve annesi Sümeyye'yi, iman etmelerinden dolayı yakalamışlar ve onları inkâra zorlamak için çeşitli işkenceler yapmışlardır. Ammann annesi Hz. Sümeyye, ayaklarından iki ayn Deveye bağlanmış ve "Sen, Müslüman erkeklere göz dikerek Müslüman oldun." demişler ve ona çeşitli işkenceler yaptıktan sonra onu develere sürükletmişler ve edep mahalline mızrak saplayarak şehit etmişlerdir. Ammann babası Yâsir de işkenceler sonunda şehit olmuştur. Bunlar İslamın ilk şehitleridirler.
Ammar ise işkencelere dayanamayarak, kalbi imanla dolu olduğu halde, diliyle, müşriklerin istediklerini söylemiştir. Bunun üzerine Resulullaha "Ammar inkâr etti." haberi getirilmiş Resulullah da şöyle buyurmuştur: "Hayır olamaz, Ammar, tepesinden tırnağına kadar imanla doludur. İman onun kalbine işlemiştir." Nihayet Ammar ağlayarak Resulullahm huzuruna gelmiş, Resulullah da ona "Kalbini nasıl buluyorsun?" diye sormuş o da "İmanla dolu buluyorum." demiştir. Resulullah da ona "Sana aynı şeyi yaparlarsa sen de aynı şekilde davran." buyurmuştur. [121]

107- Bunun sebebi, dünya hayatını âhirete tercih etmeleri ve Allahın, kâfirleri doğru yola sevketmemesidir.
Kâfirlerin uğradıkları bu büyük azabın sebebi, dünya hayatının geçici zevklerini, âhiretin devamlı nimetlerine tercih etmeleri ve Allahın, kâfirleri hidayete erdirmemesidir. [122]

108- İşte Allahın, kalblerini, kulaklarını ve gözlerini mühürlcdiği kimseler bunlardır. İşte bunlar, gaîîüerin ta

kendileridir.işte Allah, bunların kalblerini mühürlemiştir, iman etmezler. Kulaklarını sağırlaştirmıştır hakkı işitmezler. Gözlerini kör etmiştir Allanın delillerini görüp ibret almazlar. İşte bunlar, Allanın, kendilerine hazırladığı azaptan gafil olan insanlardır. [123]

109- Şüphesiz ki bunlar, âhirette de hüsrana uğrayacaklardır.
Şüphesiz ki bu, kalbleri, gözleri ve kulakları mühürlenen kimseler, âhirette de hüsrana uğrayacaklardır. [124]

110- Ey Muhammed, şüphesiz ki rabbin, mihnete uğratıldıktan sonra hicret eden ve işkencelere sabredenleri affeder. Bunlardan sonra muhakkak ki rabbin, çok bağışlayan ve çok merhamet edendir.
Allah teala bu âyet-i Celilede, Mekkede müşrikler tarafından ezilen ve dinden dönmeleri için çeşiü fitneler sürüklenen raustaz'af bir sınıfı zikretmektedir. Bunlar, ailelerini, mallarını, mülklerini terkederek Allah yolunda hicret etmişler, müminlerle birlikte kâfirlere karşı cihad etmişler ve metanet göstermişlerdir. İşte bu sebeple Allah teala, daha Önce içine düştükleri fitneden dolayı onlan affettiğini ve onlara merhamet ettiğini beyan etmektedir,
Ayet-i Celilede, hicret, Cihad ve metanetin, günahları silen birer vasıta olduklarına dikkat çekilmektedir. [125]

111- Kıyamet günü herkes gelip kendisini müdafaaya çalışacak ve herkese, yaptıklarının karşılığı verilecek, kimseye zulmedılmeyecektir.
Kıyamet gününde kimsenin kimseyi savunmaya gücü yetmeyecektir. Allanın, şefaatçi olma izni verdiği kimseler hariç, kimsenin kimseye faydası dokunmayacak, bilakis herkes en yakın akrabasından dahi uzaklaşmayı tercih edecektir.
Bu hususta diğer âyetlerde de şöyle buyurulmaktadır: "O gün insan, kardeşinden, anne ve babasından, karısından ve çocuklarından kaçar. O gün herkesin kendisine yetecek kadar derdi vardır. [126]

112- Allah bir ülkeyi misal verdi. Bu, emin, huzurlu, rızkı her taraftan bol bol gelen bir ülkeydi. Ne var ki bu ülkenin halkı, Allanın nimetlerine nankörlük etti. Bu yüzden Allah onlara, yaptıklarına karşılık korku ve açlık ızdarabını tattırdı.

Taberi, âyte-i Celilede misal verilen, bu ülkeden Mekke'nin kastedildiğini söylemekte ve şöyle demektedir: "Mekke güven içinde olan ve istikrarlı bir hayata sahibolan bir ülkeydi. Zira Araplar birbirlerine saldırarak, birbirlerini Öldürüp esir alırlarken Mekkeye kimse saldırmaz orayı kutsal kabul ederek oranın halkına karşı savaş açmazlardı. Oranın halkının, çevresinde yaşayan Bedevilerde olduğu gibi bir kısım mer'a ve otlaklara ihtiyacı yoktu. Zira onlara rızıkları her taraftan bol bol geliyordu. Ayrıca Allah teala Hz. Muhammed (s.a.v.) i oraya Peygamber olarak gönderince Mekkeye en büyük nimeti lütfetmiş oldu. Ne var ki Mekke müşrikleri, Allah tealanın bu nimetlerine karşı nankörlük ettiler. Resulullaha çeşitli işkenceler yapmaya giriştiler. Bunun üzerine Allah teala da onlara belalar gönderdi. Kıtlık yılları yaşadılar, açlığa düştüler. Öyleki leş, kemik ve Deve yünlerini dahi yemek zorunda kaldılar. Ayrıca onların kalblerine, Resulullahın müfrezelerinin baskın yapacakları korkusunu saldı. [127]

113- Şüphesiz kî onlara, kendilerinden Peygamber geldi. Ancak onlar onu yalanladılar. Bu sebeple onlar zulümlerine devam ederlerken azap kendilerini yakaîayiverdi.
Taberi, bu âyet-i Celileyi şöyle izah etmektedir: "Mekkelilere kendi içlerinden, soyunu ve doğruluğunu bildikleri Muhammed, Peygamber olarak geldi. Fakat Mekkeliler onu yalanladılar. Allah tarafından Peygamber olarak gönderildiğine inanmadılar. Bunun üzerine onları açlık, huzursuzluk ve güvensizlik azabı yakaladı. Aynca ileri gelenleri Bedir savaşında Öldürüldüler.
Ayet-i Kerimeler izah edilirken belli kişi ve yerlerin adlan geçtiği için bunlara göre izahlar yapılsa da, Kur'an-ı Kerimin hükmünün kıyamete kadar bakî olması sebebiyle bu izahların da sadece o belli yer ve isimlere hasredilmeyip genel bir şekilde yorumlanmaları gerekir. Demek oluyor ki kendilerine gönderilen Peygamberleri yalanlayan her zalim ülkenin akıbeti hüsrandır. [128]

114- Allanın size rızık olarak verdiği helal ve temiz şeylerden yeyin. Eğer yalnız Allaha ibadet ediyorsanız, Allanın nimetlerine şükredin.
Allah teaîa bu âyet-i Kerimede, mümin kullanım helal ve temiz olarak vermiş olduğu nzıklardan yemelerini ve buna karşılık kendisine şükretmelerini, zira nimetleri lutfedenin, kendisine şükredilmeye layık olduğunu beyan ediyor.

Taberi, bundan sonra gelen âyeti de gözönünde bulundurarak âyet-i Kerimeyi şöyle izah ediyor: "Ey insanlar, Allanın size rızık olarak verdiği hayvanlardan helal olan ve usulüne uygun olarak kesilenlerin etlerinden yeyin. Şayet sizler, rabbinize hakkıyla kullak ediyorsanız, Allanın size vermiş olduğu bu nimetlere karşı ona şükredin. [129]

115- Allah, sizlere yalnız leşi, kanı, domuz etini bir de Allahtan başkası adına kesilenleri haram kıldı. Bir kimse mecbur kalır, zururet haddini aşmadan ve başkalarının hakkına tecavüz etmeden bunlardan yer İse ona günah yoktur. Şüphesiz ki Allah, çok bağışlayan, çok merhamet edendir.
Ayet-i Kerime, yenmesi haram olan şeylerin bir kısmını zikretmekte, açlık sebebiyle mecbur kalan kimsenin ise, zaruret miktarını aşmadan ve başkasının hakkına tecavüz etmeden bunlardan yemesine ruhsat verildiğini beyan etmektedir. Bu konuyla ilgili hükmüler, Mâide Suresinin üçüncü âyetinde geniş olarak izah edilmiştir. Daha geniş bilgi için oraya bakılabilir. [130]

116- Dilinizin alıştığı yalanlarla "Bu helaldir." "Bu haramdır" demeyin. Aksi halde bu sözlerinizle Allaha yalan isnad etmiş olursunuz. Şüphesiz ki Allaha yalan isnad edenler, hiçbir zaman kurtuluşa eremezler.
Allah teala bu âyet-i Kerimede, insanların, kendi heva ve heveslerine göre, hiçbir delile dayanmadan, herhangibir şeyin helal veya haram olduğunu söylemeye haklarının olmadığını, zira herhangibir şeyin helal veya haram olduğunu beyan etmenin, ancak onları yaratan Allaha ait olduğunu, aksini iddia edenlerin ise, Allaha iftiralarda bulunarak asla kurtuluşa eremeyecek'erini bildirmektedir.
İbn-i Kesir bu âyet-i izah ederken şöyle diyor: "Herhangibir şer'î delile dayanmadan bir bid'at icadeden veya Allahın helal kıldığı bir şeyi haram sayan yahut, Allahın haram kıldığı bir şeyi helal sayan insanlar da bu âyetin kapsamına girerler. [131]

117- Bu, dünyada az bir geçimliktir. Ah ir ette de onlara can yakıcı bir azap vardır.
Helali haram, haramı da helal sayarak Allah hakkında yalan uyduranlar için dünyada az bir geçimlik vardır. Bunlann âhiretteki cezalan ise can yakıcı bir azaptır. [132]

118- Ey Peygamber, daha önce sana anlattığımız şeyleri Yahudilere haram kılmıştık. Biz onlara zulmet m cm iştik fakat onlar, kendi kendilerine zulmetmişlerdi.
Bu âyet-i Kerimede zikredilen "Yahudilere haram kılınan şeyler" En'am Suresinin şu âyetinde beyan edilmektedir: "Biz, Yahudilere tırnaklı her hayvanı haram kıldık. Onlara sığır ve davarın sırt, bağırsak ve kemik yağlarının dışında iç yağlannı da haram kıldık. Aşın gitmelerinden dolayı, onlan bu şekilde cezalandırdık. Şüphesiz ki biz, doğruyuzdur." [133]

119- Sonra şüphesiz ki rabbin, bilmeden günah işleyip ardından tevbe eden ve kendilerini düzeltenleri bağışlar. Bunlardan sonra rabbin, çok bağışlayan, çok merhamet edendir.
Allah teala bu âyet-i Celilede, müminlerin günahkârlarını, tevbe etmeleri halinde nasıl affedeceğini ve onlara merhametli davranacağını beyan etmektedir,
Ayet-i Kerimeden anlaşılmaktadır kî, esas mesele, kulun iman etmesi ve *
hatalarım idrak ederek işlediği günahlardan vazgeçmesidir. Kul böyle olduğu müddetçe ona Allah tealanın af ve merhamet kapısı daima açıktır. [134]

120-121- Şüphesiz ki İbrahim, AHalıa boyun eğen, hakka yönelen bir ümmetti. (Önderdi) Hiçbir zaman müşriklerden olmadı. Rabbinin nimetlerine şükrederdi. Allah onu Peygamber seçti ve doğru yola şevketti.
Allah Teala bu âyet-i Kerimede, Hz. îbrahimin dini olan Hanif dinine bağlı olduklarını iddia eden ve Allaha ortak koşan müşriklere, Hz. fbrahimin, Allaha itaat eden, hakka yönelen bir önder olduğunu, hiçbir zaman müşriklerden olmadığını beyan ediyor ve onların bâtıl iddialarını çürütüyor.
Ayet-i Kerimede, Hz. İbrahim bir "Ümmet" olarak vasıflandırılıyor. Alimler, "Ümmet" sıfatının ne mânâya geldiği hususunda şu izahları yapıyorlar:
İbrahim bir ümmetti. Yani, kendisine tabi olunan bir önderdi. Veya,
O, doğru yola sevkeden bir önderdi. Yahut,
İbrahim, hayin öğreten bir muallimdi, veya,
İnsanlara dinlerini bildiren bir öğretmendi. Yahut, .
Kendisi tek başına bir ümmetti. Zira o, bir ümmet kadar güçlüydü. Veya,

Sadece o iman etmişti. Diğer bütün insanlar ise mümin değillerdi. [135]

122- Biz, dünyada İb rahim e iyilik verdik. Şüphesiz ki o, âhireUe de salih kimselerdendir.
Hz. îbrahime dünyada verilen iyiliğin ne olduğu hususunda Taberi şöyle diyor: "Bu ifade "Biz ona dünyada güzel bir hatıra ve dillerde dolaşan güzel bir öğüt verdik" demektir.
İbn-i Kesir ise bu ifadenin anlamının: "Biz İbrahime dünyada bir müminin temiz hayatını mükemmel bir şekilde yürütebileceği bütün dünya nimetlerini verdik" demek olduğunu söylemiştir. [136]

123- Ey Peygamber, sonra sana: "Hakka yönelen, müşriklerden olmayan İbrahimin dinine tâbi ol' diye vabyettik.
Allah teala bu âyît-i Kerimede, Hz. Muhammed (s.a.v.)in, kendisinden önce Peygamber olar?k gönderilen Hz, İbra ıimin Hanif dinine tâbi olduğunu, bu itibarla Hz. İbrahimin dinine tâbi olduklarını iddia edenlerin, Hz. Muhammed (s.a.v.)e de tâbi olmaları gerektiğini beyan etmektedir. Zira Hz. İbrahim, hiçbir zaman müşriklerden olmamıştı. Şirk yolunu tutanlar da hiçbir zaman, İbrahimin dininûen olamazlar. [137]

124- Cumartesi gününe hürmet etme, sadece, onda ihtilaf eden Yahudilere farz kılındı. Şüphesiz ki rabbin kıyamet gününde, ihtilaf ettikleri hususlarda aralarında hükmedecektir.
Yahudiler Cuma gününe saygı göstermeyi bırakıp Camartesi gününü kutsal!aştırmışlar daha sonra da Cumartesi gününde avlanma gibi bazı işleri yapmanın haram veya helal olduğu hususunda ihtilaf etmişlerdir. İşte bu âyet-i Kerime onların bu davranışlarına işaret etmekte ve cumartesi gününün kutsallığının sadece Yahudileri bağlayan bir hüküm olduğunu, buna uymayan Ümmet-i Muhammedin sonımlu olmadığını, zira Ümmet-i Muhammed için asıl kutsal olan cuma gününün seçildiğini beyan etmektedir. Cuma gününde Müslümanlar biraraya gelerek topluca ibadetlerini yaparlar, bundan dolayı Yahudilerin, Müslümanlara söyleyecek hiçbir şeyleri yoktur.
Allah teala âyet-i Kerimenin sonunda, Yahudilerin cumartesi günü yasağı gibi ihtilaf ettikleri meselelerin asıl hükmünü kıyamet gününde vereceğini bildirmektedir.

Peygamber efendimiz (s.a.v.) cuma gününün müminler için haftanın mukaddes bir günü olduğu hususunda şöyle buyuruyor:
"Biz, en son gelen bir ümmetiz. Kıyamet günü ise en önde bulunanlar olacağız. Ancak geçmiş her ümmete kitap bizden Önce verilmiştir. Bize ise onlardan sonra verilmiştir. Sonra Allahın bize farz kıldığı bu gün (Cuma günü) Allahin bize göstermiş olduğu bir.gündür. Bugünde insanlar bize tâbidir. Yann (Cumartesi) Yahudiler ertesi gün (Pazar) de Hristiyanlar." [138]Diğer bir rivayette de Hadis-i Şerifin sonu şöyledir:
"...Ehl-i kitaba farz kılınan gün işte bugündür (Cuma günüdür) Fakat onlar onun hakkında ihtilafa düştüler. Bize ise onu Allah gösterdi, bu sebeple ehl-i Kitap cuma gününde bize tabidirler. Yann Yahudiler, ertesi gün de Hıristiyanlar. [139]

125- Ey Peygamber, insanları rabbinin yoluna hikmetle ve güzel öğütle davet et. Onlarla en uygun şekilde mücadele et. Şüphesiz ki rabbin, yolundan sapanı da çok iyi bilir. Doğru yolda yürüyenleri de çok iyi bilir.
Ey Muhammed, insanları, rabbinin yolu olan İslam şeriatına, hikmetlerle dolu olan Kur'an'la, delillerle ve güzel ibadetlerle davet eL Sen onlarla en güzel yollarla tartışma yap. Şüphesiz ki rabbin olan Allah, yolundan sapan kimseyi de çok iyi bilir hidayete kavuşup hak yola gidenleri de çok iyi bilir.
Taberi, âyet-i Kerimede zikredilen "Hikmef'den maksadın, "Allanın kitabı ve Resulullahın sünneti" olduğunu, "Güzel Öğüf'den maksadın ise, "Allanın beyan ettiği deliller ve ibret alınması gereken hadiseler" olduğunu söylemiştir.
Buna göre âyetin mânası: "Ey Muhammed, sen, rabbinin yoluna, Allanın kitabı, Resulünün sünnetiyle ve Allanın beyan ettiği delil ve öğütlerle davet et" şeklindedir.
Allah teala bu âyet-i Kerimede, davetçinin, hikmetle hareket eden, güzel Öğüt veren ve muhataplar için en uygun yolu seçen bir kimse olmasını emrediyor ve onun, bu yolda, usanmadan çalışmasını tavsiye ediyor.
Allah teala, Hz. Musa ve kardeşi Hz. Harunu "Rab"lık iddia eden Firavuna gönderirken, onların, Firavuna nasıl tebliğde bulunmaları gerektiğini beyan ederek şöyle buyuruyor: "İkiniz de Firavuna gidin. Çünkü o azdı". "Öğüt alacağını veya korkacağını umarak ona yumuşak söz söyleyin. [140]

126- Ceza verirken, size verilenin aynıyla karşılık verin. Yemin olsun ki, eğer sabrederseniz bu, sabredenler için daha hayırlıdır.
Alimler bu âyet-i Kerimenin mensuh olup olmadığı hususunda şunları söylemişlerdin
a- Bazıları: "Bu âyet-i Kerime, düşmanlar tarafından müslümanlara işkence yapılarak öldürülmeleri halinde onların da düşmanlarına aynı işkenceleri yaparak öldürebilecekelerine izin vermekte, bundan sonra gelen âyet-i Kerime ise, işkence yaparak öldürmeyi yasaklamakta ve bu âyet-i Kerimeyi neshetmektedir" demişlerdir. Şöyle ki, Resulullah ve sahabileri Uhud savaşında, Hz. Hamza ve onun gibi şehit olanların düşmanlar tarafından uzuvlarının kesildiğini görünce: "Allaha yemin olsun ki Allah bize zafer nasibederse biz de düşmanlara bu yapılanlardan daha fazlasını yapacağız" demişlerdir. Bunun üzerine bu âyet-i Kerime nazil olmuş, düşmana yapılacak işkencelerin, müslümanlara yapıldığı kadar yajpılmasına izin vermiş, bundan sonra gelen âyet-i Kerime ise işkenceyi yasaklamış ve sabredilmesini emretmiştir.
b- Bazıları da "ABu âyet-i Kerime, savaşı ilk olarak müslümaniann başlatmamasını, ancak, kendilerine savaş açıldığı takdirde aynıyla mukabele etmelerini emretmektedir. Ancak Tevbe Suresinin beşinci âyetinde "Mukaddes olan haram aylar çıkınca müşrikleri nerede bulursanız öldürün" Duyurularak Müslümanların savaşı başlatmalarına izin verilmiş ve bu âyetin hükmü neshedilmiştir" demişlerdir. Abdullah b. Abbas bu görüştedir.
c- Bazıları ise "Bu ve bundan sonra gelen âyetten maksat, herhangi bir zulme uğrayanın, kendisine haksızlık yapan kimseyi, zulmettiği kadarıyla cezalandırabileceğini, intikam duygusuyla hareket ederek cezalandırmada ileri gidemeyeceğini beyan etmektedir" demişlerdir. İbn-i Sirîn, Süfyan es-Seviî ve Mücahid bu görüştedirler. Bunlara göre âyet-i Kerime mensuh değildir.
* Şa'bî ve îbn-i Güreye bu âyet-i Kerimenin nüzul sebebi hakkında şöyle demişlerdir: "Uhut savaşında müşrikler, Hz. Hamza ve diğer Müslümanlardan öldürdükleri kimselerin vücutlarının çeşitli uzuvlarını kesip parçalamışlardır. Bunu gören Müslümanlar: "Yemin olsun ki Allah bizi onlara galip getirdiği zaman biz de onlara şöyle şöyle yapacağız" demişler ve bunun üzerine bu âyet-i Kerime nazil olmuş, cezaların aynen karşılığının verilebileceğini, bununla beraber yapılan ezaya

aynıyla mukabele etmeyip affetmenin daha faziletli olacağını beyan etmiştir. Zira bu takdirde cezayı verme işi Allaha havale edilmiş olur. Allahın ise daha âdil ceza vereceği muhakkaktır". Taberi de bu görüşü tercih etmiştir. [141]

127-128- Ey Peygamber, sabret. Sabretmen ancak Allahın lütfuyladir. Onlara karşı üzülme. Kurdukları tuzaklardan sıkıntıya düşme. Şüphesiz ki Allah, kendisinden korkanlarla ve iyilikte bulunanlarla beraberdir.
Ey Muhammed, Allah yolunda sana yapılan eziyetlere karşı sabret. Senin sabretmen, ancak Allahın yardımıyîadir. Seni yalanlayan ve sana gelenleri inkâr eden şu müşrikler için üzülme. İnsanları Allahın yolundan alıkoymak için başvurdukları çeşitli hile ve desiselerden dolayı sıkıntıya düşme. Zira Allah, kendisinden korkan ve iyilikte bulunan siz müminlerle beraberdir. Onun yardımı ve desteği sizin yanınızdadır. [142]